

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1874.

16:e Årg.

2:a häft.

Innehåll:

	Sid.
11. Om elementarskolor för flickor. Af O.	65.
12. Konsten i hemmet. Af Jacob Falke.....	74.
13. Slättlandet. Poem. Öfers. af L. v. K.....	103.
14. Vid en moders jordfästning. Poem.....	105.
15. Bref till hemmet från en i Brasilien bosatt ung svenska. I.....	107.
16. Om Yggdrasils-myten. Anteckningar efter en af kandidat Arvens föreläsningar.....	118.
17. Vigselakten och konsistorierna. (Forts. och slut.).....	124.
18. Magdalene Thoresen som föreläserska.....	129.
19. Om den gifta kvinnans eganderätt.....	135.
20. Slöjdnyheter. Upprop till handarbetets vänner.....	137.
21. En anvisning att hjälpa den fattige.....	139.
22. Ännu några ord om elementarskolor för flickor.....	140.
23. Barnlitteratur. Af J. R.....	142.

Beskrifning på mönstren. Se omslaget.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

11. Om elementarskolor för flickor.

Den viktiga frågan om upprättande af offentliga elementarskolor för flickor har undergått märkliga öden. Först väcktes den till lif inom de riksstånd, som företrädesvis representerade de konservativa åsigtarna, i det Hrr Th. Bohnstedt inom ridderskapet och adeln samt Doktor P. E. Thyselius inom presteståndet, vid 1865—66 års riksdag väckte motioner i ämnet. Derefter samvetsgrannt behandlad af riksdagen öfverlemnades frågan till en komité af sakkunnige män, hvilkas utredning af ämnet tillika med utförliga förslag till skolornas ordnande fullbordades år 1868. Det nya, på mera frisinna grunder byggda, statsskicket hade då trädt i verksamhet och man hoppades nu en snar och lycklig lösning af den viktiga frågan. Men riksdag efter riksdag förgick utan att den upptogs hvarken af Kongl. Maj:t eller af någon enskild motionär. När slutligen Kongl. Maj:ts förslag om inrättande af 4 skolor framlades för 1873 års riksdag, jemte komiterades förslag, blef frågan icke löst, icke ens samvetsgrannt skärskådad, utan helt enkelt i ellofte timman undanskjuten och återförvisad till Kongl. Maj:t.

Med prisvärd ihärdighet har nu också regeringen återkommit till innevarande riksdag med ett nytt förslag. Frågan har således inträdt i ett nytt skede, och tidskriften skall här likasom under dess föregående utvecklingsskeden följa den med vaksamt intresse.

Såsom läsaren erinrar sig förordade vi med någon modifikation de förlidet år föreslagna skolorna såsom ett slags *försöksanstalter*. Det nya förslaget ansluter sig närmare till den af komiterade först uttalade och af riksdagen såsom något helt nytt påyrkade åsigten att kommunen verksamt borde delta i skolornas ordnande.

Med denna åsigt instämman vi gerna; men vi tro att den i det föreliggande förslaget i ett par afseenden blifvit orätt tillämpad, äfvensom vi i några andra punkter hysa en annan åsigt än förslagets författare. Så t. ex. tro vi det vara orätt att lemna hela initiativet i saken åt kommunerna och dock binda dessa vid onödiga detaljbestämmelser i afseende på löner m. m.

Äfven tro vi att kostnaden för skolorna är för lågt upptagen och anse det ej klokt att beräkna lärjungarnas afgifter till half betalning. Följden af ett sådant system blefve, frukta vi, ett antal *halfgoda* skolor med *half-betalning* för hvilka *half-förmågor*, som deraf finna för godt att begagna sig.

Det mål, vi skulle vilja sträfva till, är deremot *förpligtelse för hvarje större stad att upprätta en fullständig högre flickskola, der den bästa möjliga undervisning skulle meddelas, antingen mot full betalning åt hvar och en som deraf vill och kan begagna sig, eller ock alldeles fritt, men i så fall endast åt barn, utrustade med afgjorda anlag för studier.* Derjemte ha vi tänkt oss att *staten kunde*, i likhet med hvad en motionär i andra kammaren föreslagit till underlättande af gossars elementarundervisning, *betala i godkända privatskolor hvar som helst i landet för ett antal frielever med framstående studieanlag.*

Häri genom tro vi att det tills vidare skulle vara temligen väl sörjdt för den högre intellektuella uppfostran, som den medellösa med öfverlägsen intelligens begåfvade qvinnan bör, så väl som mannen, kunna fordra af det allmänna, samt att faran för medelmåttigt begåfvade eller företrädesvis praktiskt riktade naturers inlockande på orätt bana vore så vidt möjligt förebygd.

Det vore dock, synes det oss, lika oklokt som orättvist af staten och kommunen att understödja endast den högre intelligensen och lemna de företrädesvis praktiska förmågorna odlade och ohulpna. Vi skola därför i ett följande häfte upptaga frågan i hvad mån och på hvad sätt stat och kommunen kunna och böra underlätta äfven qvinnans *praktiska* uppfostran.

Ämnet för dagen är elementarskolorna, och vi lemna här ordet åt en sakkunnig och med oss liktänkande förf., hvars uppsats i föregående häfte väckt väl förtjent uppmärksamhet och som benäget åtagit sig att närmare utveckla de grundsatser, tidskriften i likhet med förf. hyllar.

Red:n.

Äfven till denna riksdag har regeringen inlemnat ett förslag om upprättande af elementarskolor för flickor och i sammanhang dermed begärt, att riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett förslagsanslag å 50,000 kronor. Vi helsa det kungliga förslaget med glädje och tacksamhet, ty det innebär en säker borgen för, att regeringen verkligen *vill* göra något för qvinnobildningen, och finnes blott den redliga viljan, så kan man hoppas att också förr eller senare finna de riktiga medlen.

I detta förslag lofvar regeringen att åt hvarje kommun, som vill upprätta en elementarskola för flickor, årligen gifva ett bidrag, som motsvarar $\frac{2}{3}$ af hela kostnaden för skolan. Kommunen åligger det att kostnadsfritt upplåta ändamålsenlig lokal och med en i det kungliga förslaget bestämd summa bidraga till uppsättningen af den första materielen samt att för en tid af fem år i sender ansvara för, att en summa, motsvarande hälften af statsbidraget årligen kommer skolkassan till godo. För öfrigt föreslår regeringen några bestämmelser, såsom minimum af lärarnes löner, maximum af elevernas afgifter o. s. v.; men vi anse oss ej böra utförligare omnämna dem här, emedan vi få tillfälle att återkomma till de viktigaste utaf dem i den granskning af det kungliga förslaget, som vi här tillåta oss.

I herr ecklesiastikministerns motivering heter det:

"Någon för samtliga skolor af olika omfång gemensam *undervisningsplan* med bestämda läroämnen för hvarje klass samt bestämda lärotimmar och lärokurser anser jag mig icke böra föreslå, utan synes det mig böra öfverlåtas åt hvarje kommun att själf uppgöra en sådan för sin skola." Det är mycket glädjande, att kommunerna erhålla någon frihet i afseende på ordnandet af sina skolor; men icke fullt lika glädjande synes det oss, att denna frihet sträckt sig ända derhän, att kommunerna erhålla frihet från skyldigheten att upprätta någon skola alls, om de så vilja.

Vidare anser det kungliga förslaget, att "elementarskolor för flickor kunna till omfattningen lämpligen göras dels lägre med tre eller fem klasser, dels högre med åtta; och böra fordringarna å lärjungarnes kunskaper för intagning i skolans nedersta klass icke sättas lägre än till det mått, som är föreskrifvet för intagning i första klassen af rikets elementarläroverk." Vid den första och mera flyktiga genomläsningen af förslaget fattade vi, som om denna särdelning i tre-, fem- och åttaklassiga läroverk hade tillkommit i följd af den förutsättningen, att några kommuner kunde finnas, som icke genast ville upprätta fullständiga läroverk utan börja med några få klasser och sedan tillägga en klass för hvarje år, till dess skolan kunde uppfylla de anspråk, man bör ha rätt att ställa på henne: de nemligen, att hon skall gifva det för vår tid gällande mått af högsta möjliga allmänbildning. Om meningen vore denna, vore deremot icke något att anmärka; men vid närmare påseende finner man intet, som kan berättiga till en dylik uppfattning. Utan tvifvel är det regeringens mening att gifva understöd äfven åt sådana skolor, som komma att omfatta en tid

af blott tre år. Men, fråga vi, till hvad tjena dylika skolor, hvad kunna de gifva, som icke också folkskolan kan bjuda sina lärjungar? Under tiden mellan barnets 9:de eller 10:de år till dess 12:e eller 13:de torde väl näppeligen hinna meddelas mer än de för alla oundgängligen nödvändiga färdigheterna i att läsa rent, skriva läsligt, räkna enkla tal samt ett barnsligt begrepp om kristendomens grundsanningar, kort öfverblick af geografin, Sveriges historia och naturkunnigheten — således just nätt och jemt det, som staten och kommunen redan nu fritt gifva åt alla. Komme nu härtill, såsom i dessa elementarskolor väl skulle blifva fallet, ett litet mått af "högre bildning", så måste detta naturligtvis inskränkas till de allra första och enklaste elementerna af ett eller par främmande språk. Men hvad praktisk nytta eller hvad själsutveckling har väl den vuxna människan vunnit af medvetandet om att i barndomen ha kunnat mycket ordentligt konjugera *avoir* och *être* eller säga t. ex. *goddag! farväl!* och *hur står det till?* (längre kommer det svårligen) på ett eller flere främmande språk — det är något, vi ej mäktat begripa. Mycket har i både tal och skrift blifvit ordadt om det dåraktiga i att uppföra byggnader utan fast grund, men månne det ej är lika dåraktigt att endast lägga grund och aldrig uppföra någon byggnad derå?

Det är visserligen oegentligt att tala om halfbildning, enär något, som kunde betecknas med uttrycket helbildning svårligen kan framvisas i denna verld: vi se alla mer eller mindre — "endels". Men det finnes olika grader af vetande, och den första, vid hvilken man utan fruktan för missriktning kan stanna, är den, som hunnit gifva oss klar vetskap om, att vi oändligen litet veta. Men den graden är, efter hvad erfarenheten intygar, ingalunda bland de första; den, som ej druckit temligen djupt ur kunskapens brunn, kommer dit, om han någonsin kommer, först med den mönade tanken eller efter mången bitter lexa, gifven af motgångar och pröfningar.

Hvad vi med allt detta velat säga, är, att de i det kungliga förslaget omordade treklassiga elementarskolorna äro föga ändamålsenliga. De verkliga och gagneliga kunskaper, de kunna lemna, gifver — vi upprepa det — folkskolan redan nu; och den ytliga och högst ofullständiga kännedom om de högre bildningsämnena, dessa skolor hinna meddela *kan* hos många naturer gifva näring åt fåfängan och den olycksaliga fördomen, att det kroppsliga ar-

betet är en förnedring åt hvilken ingen, som ej genom fullständig okunnighet är tvungen dertill, bör egna sig.

De femklassiga skolorna kunna visserligen, men endast under förutsättning, att blott *ett* främmande språk läses, och läses på ett praktiskt sätt, försvara sin plats. Det är dock i den sanna bildningens intresse önskligt, att alla de nya skolorna blefve minst åttaklassiga. *)

Vidare förekomma i regeringens förslag några mycket märkliga bestämmelser med afseende på aflöningsbeloppet.

"*Vid högre elementarskola*: 1 rektor med lön af 3,500 rdr jemte boställe eller hyresersättning; 1 första lärarinna, tillika biträdande föreståndarinna, med lön af 1,500 rdr; 2 lärarinnor, hvardera med lön af 1,000 rdr.

Vid femklassig elementarskola: 1 föreståndarinna, som tillika är första lärarinna, med lön af 1,500 rdr, samt fri bostad eller hyresersättning; 2 lärarinnor med lön af 1,000 rdr hvardera.

Vid treklassig elementarskola: 1 föreståndarinna, tillika första lärarinna, med lön af 1,250 rdr samt fri bostad eller hyresersättning; 1 lärarinna med lön af 1,000 rdr; kommunen obetaget att höja lönerna utöfver nämnda belopp, äfvensom att i stället för föreståndarinna vid lägre elementarläroverk anställa en rektor med en efter hans ställning lämpad lön."

Hvarföre, fråga vi, skall rektor hafva både biträdande föreståndarinna och frihet från undervisningsskyldighet; *hvarföre* skall föreståndarinna tillika vara första lärarinna, icke erhålla något biträde och mindre än hälften af rektors lön; *hvarföre* skola kommunerna hafva frihet att i stället för föreståndarinna tillsätta en rektor, men *icke* frihet att i stället för rektor tillsätta en föreståndarinna — *hvarföre*?

Och nu till sist den i vårt tycke viktigaste anmärkningen mot det kungliga förslaget. Det stadgar, att afgifterna icke få öfverstiga i de tre lägsta klasserna 40, i fjerde och femte 50 och i de högsta 60 kronor årligen. Dessa afgifter äro, tyckes oss, alldeles för låga.

Vi kunna tänka oss en familj med många döttrar; antingen har denna familj råd att gifva sina döttrar en den mest vårdade

*) Vi hafva visserligen i en föregående uppsats förordat femklassiga läroverk; men vid närmare eftertanke och genom rådplägning med sakkunniga personer hafva vi kommit till den övertygelsen, att en tid af fem år är otillräcklig för meddelandet af det kunskapsmått, som man nu anser nödvändigt för den högre allmänbildningen.

uppfostran eller har den det icke, ett tredje gifves ej. I förra fallet, då föräldrarna sjelfva kunna bekosta sina barns undervisning, då är statens mellankomst öfverflödigt och då må dessa gerna läsa huru mycket som helst, både det, som de förstå och kunna tillgodogöra sig och det, som de icke förstå, det är det samma, ingen menniska har rättighet att säga något derom, ty ingen lagstiftning i verlden kan förbjuda folk att förslösa sina pengar, och det vore väl om det aldrig skedde på ovärdigare föremål än fattiga lärare och lärarinnor. I det senare fallet åter, då föräldrarna icke hafva råd att utan de allra största försakelser eller skuldsättning gifva sina döttrar något större mått af bokligt vetande, då är staten skyldig att göra något, men efter vårt förmenande blott under vissa förutsättningar: blott i de fall nemligen, då naturen tydligen anvisat det teoretiska området såsom någons rätta arbetsfält. Man kan tänka sig saken på tre olika sätt: antingen har ingen af döttrarna håg eller anlag för studier; men komme nog att använda hela barndomen och en stor del af ungdomen på att studera, om tillfälle dertill blefve så lätt, som det kungliga förslaget afser; enligt vårt förslag åter, hvad hände? jo, de finge nöja sig med mindre kunskaper och redan tidigt egna sig åt för dem lämpligare sysselsättningar, hvad annat än godt har väl händt härmed? eller har någon af dem afgjort håg och fallenhet för läsvägen, hvad är då att göra? jo, att anmäla henne i statens skola för erhållande af fri undervisning, eller för det tredje äro de alla så begåfvade, att de kunna gagna sig och andra mera med själs- än med kroppsarbete, så skola de alla erhålla afgiftsfri undervisning. Ty åt dem, som af naturen hafva afgjorda anlag för bokliga studier, men brist på medel att egna sig deråt, och *åt dessa allena* bör staten i detta hänseende räcka en hjälpaude hand. Men om de af regeringen föreslagna skolorna komme till stånd, skulle utan tvifvel många föräldrar förledas att låta sina barn använda åratals på att inhemta bokligt vetande, äfven om framstegen på intet vis motsvara ansträngningarna och derigenom förspilla den tid som kunnat bättre användas på ett lämpligare arbetsfält.

Dessa anmärkningar hafva föranledts icke af något begär att anmärka, utan i följd af varm öfvertygelse om, att ofullständiga skolor med ingen eller allt för låg afgift skulle föga motsvara de förhoppningar, man kan ha rätt att hysa med afseende på ett af regering och riksdag ordnad och fastställt undervisningssystem för landets qvinliga ungdom.

På grund af denna öfvertygelse och i följd af vår åsigt, att i en fråga af så stor vikt och betydelse det är hvars och ens skyldighet att öppet säga sin mening, vilja äfven vi här till riksdagens behjertande framlägga våra önskingar med afseende på den nya skolorganisationen.

Vi önska för det första, att lagen måtte ålägga hvarje stad med ett invånareantal af 10,000 personer eller derutöfver att upprätta minst 1 elementarskola för flickor. Årsafgiften för betalande elev borde vara lika med den i statens normalskola, men deremot skulle skolorna gifva fullt afgiftsfri undervisning åt de barn, som vore medellösa och som vid pröfning och genom intyg från förut bevistad skolas hela lärarekår bevisade sig ega så framstående anlag, att de antoges bäst kunna fylla sin bestämelse och gagna det allmänna genom att egna sig åt sådan verksamhet, som kräfver teoretiska studier. Ty — och det hålla vi på såsom sjelfva hjertpunkten i vårt system — staten skall icke bekosta undervisning åt barn, hvilkas föräldrar sjelfva kunna förskaffa dem sådan; och staten skall icke inlocka på studiebanan barn, hvilkas anlag göra dem lämpligare för mera praktiska verksamhetsområden.

Men som det naturligtvis är alldeles omöjligt att på förhand bestämma, huru många med godt "läshufvud" utrustade obemedlade barn det alltid kan finnas inom hvarje kommun, så är det också omöjligt att på förhand bestämma frielevernas antal. Vi skulle derföre hvad skolans ekonomi beträffar vilja föreslå: att kommunen upprättade ett fullständigt kostnadsförslag och förbunde sig att svara för hälften af den summa, detta förslag bestämde, samt att staten iklädde sig skyldigheten att erlægga den andra hälften.

Fjerdedelen af denna summa eller hälften af statsbidrag borde öfverlemnas åt skolstyrelsen för att af denna förvaltas och i mån af behof användas dels till betalning för, dels till understöd åt frielever. Om den återstående hälften af statsbidraget plus de betalande elevernas afgifter icke motsvarade kostnadsförslagets slutsumma, så finge kommunen fylla bristen.

En anmärkning, som tvifvelsutän kommer att framställas mot oss, är den, att det väl är omöjligt att bestämma, för hvilken verksamhet det nio- eller tioåriga barnet i framtiden blir lämpligast. Vi svara och det på grund af erfarenhet: så framstående anlag, som de, åt hvilka vi rekommendera det allmännas hjälp —

de röja sig tidigt; och för öfrigt finnes ju tillfälle att vid hvad ålder som helst inträda i skolan.

Äfvenså kommer man väl att framhålla svårigheten af att vara fullt opartisk, ja, omöjligheten att i detta fall vara riktigt laglydig, ty betyg äro icke alltid tillförlitliga, och många konsiderationer torde göra sig gällande vid beviljande af dessa friplatser. Vi erkänna gerna det befogade i dessa invändningar; men att principen är riktig, det är dock hufvudsak, och som skolorna komma att stå under både statens och styrelses kontroll, kunna vi hoppas, att missbruken icke skola blifva så många.

Vi vilja för tydlighetens skull sammanfatta våra önsknningar i följande punkter.

1) Staten ålägger hvarje stad med ett innevånareantal af 10,000 personer och derutöfver att upprätta minst 1 elementarskola för flickor, afsedd att meddela ungefärligen samma kunskapsmått som statens normalskola.

2) Dessa kommuner skola kostnadsfritt upplåta för skolan lämplig, ändamålsenligt inredd och med fri lekplats försedd lokal, tillhandahålla skolans rektor eller föreståndarinna passande bostad eller motsvarande hyresersättning samt anskaffa första uppsättningen af skolans undervisningsmateriel.

3) Kommunerna utse skolstyrelsen i hvilken staten tillsätter 1 ledamot.

4) Styrelsens första åtgärd bör vara att utnämna en föreståndare eller föreståndarinna*) för den blifvande skolan, hvilketdera hon finner lämpligast, och derefter i samråd med honom eller henne upprätta fullständigt årligt kostnadsförslag, undervisningsplan m. m. samt inlemna detta till kongl. ecklesiastikdepartementets pröfning.

5) Staten förbinder sig att till hvarje af dessa skolor bidraga med hälften af den summa, eller högst 10,000 kronor årligen, kostnadsförslaget angifver. Hälften af detta statsbidrag bör af styrelsen särskildt förvaltas och i mån af behof användas, dels till betalning för, dels till understöd åt frielever; den andra hälften af statsbidraget jemte lärjungarnas afgifter användas till betäckande af skolans årliga utgifter; om detta icke skulle motsvara kostnadsförslagets slutsumma, bör kommunen fylla bristen.

6) Årsafgiften för betalande elev bör vara densamma som i statens normalskolola eller minst 100 kronor.

*) Föreståndarinnas lön är vanligen hälften af rektors.

7) Frielevernas antal bör icke på förhand bestämmas, utan bero på de sökandes kompetens, och böra kompetensvilkoren vara följande: medellöshet eller mindre goda ekonomiska omständigheter, samt — och detta är hufvudsaken — intyg från förut be-
vistad skolas hela lärarekår att sökanden eger så framstående anlag, att hon anses kunna bäst gagna sig sjelf och det allmänna genom att egna sig åt sådan verksamhet, som kräfver högre skolstudier.

8) Hvarje skolas rektor eller föreståndarinna åläggas att till kongl. ecklesiastikdepartementet inlemna årsberättelse öfver skolans verksamhet.

9) Riksdagen ställer, utom ofvannämnda belopp, till Kongl. Maj:ts disposition en summa af 50,000 kronor att användas som betalning för frielever på ofvannämnde vilkor i hvilken godkänd privat skola som helst i hela riket.

Om man antager, att kostnaden för hvarje fullständigt elementarläroverk uppgår till 20,000 kronor, så skulle statens bidrag, enär det icke finnes mer än åtta städer med 10,000 invånare och derutöfver, belöpa sig till 80,000 kronor. Komme nu härtill de i sista punkten begärda 50,000, så ginge det till 130,000 kronor.

Jemför härmed statens utgifter till elementarskolor för gossar, som äro 2,000,000!

Kanhända skall någon vid läsningen af vårt förslag anmärka, att det, som utgjorde det kungliga förslaget allra vackraste sida: bemödandet att genom så låga afgifter som möjligt sprida bildningens välsignelse till alla samhällslager — det hafva vi genom vårt förslag velat motverka.

Vi erkänna, att så är, och vi hafva gjort det derföre, att vi fruktat, att allt för många skulle dragas ifrån de praktiska yrkena och in på ett verksamhetsområde, som icke kan gifva sysselsättning och bröd åt alla, men af hvilket de dock anse sig ega rätt att fordra bådadera, emedan de deråt egnat så mycket af tid och krafter, att de svårligen hunnit att derjemte förskaffa sig insigt och färdighet i någon annan förvärfsgren. Om den olyckliga fördomen, att kroppsarbete och kunskaper äro hardt nära oförenliga, ej ännu vore så herskande, och om kunskapens inhemtande icke toge i anspråk de växande barnens hela tid, så skulle vi vara de första att erkänna, att riklig och fri tillgång till studier för alla samhällsmedlemmar är ett lands största välsignelse; men som det nu är, hysa vi allvarsamma farhågor, att den ofvan antydda missriktningen, som redan nu ter sig för den uppmärk-

samme betraktaren, skulle genom allt för lätt tillträde till bokliga kunskaper i betänklig grad tilltaga.

Det är för att i någon mån verka hämmande på denna missriktning, som vi för vår ringa del vågat afböja regeringens frikostiga anbud, öfver hvilket vi dock känna oss tacksamma för den välvilliga afsigtens skull; och ingen kan högre än vi önska, att det kungliga förslaget måtte, derest det blir fastställt af riksdagen, blifva det kommande qvinliga släktet och genom det det älskade fosterlandet till gagn och glädje. O.

---

12. Konsten i hemmet

af

JACOB FALKE.

Öfversättning.

Inledning.

Blott allt för ofta nödgas vi se huru våra bostäders prydnande anses, såsom en likgiltig bisak äfven af dem, som icke utslutande äro fästade vid den materiela sidan af lifvet, utan jemväl veta att värdera intellektuella njutningar, vår moderna kulturs företräden. Å andra sidan se vi huru man med bästa vilja likväl, i brist på egen insigt, öfverlemnar bostadens smyckande och inredande på nåd och onåd till en handverkare, i den tro att han är den som bäst bör förstå det. Och dock gör denne ej annat och kan ej göra annat än att i lyckligaste fall följa det mönster, modet föreskrifver.

Det är emellertid ett sorgligt tillstånd, om vi nemligen befinna, hvilken betydelse hemmet och bostaden ega för hela vårt lif, och om vi betänka huru mycket hemmets skönhet bidrager till att förhöja glädjen åt lifvet, ja att blotta medverkandet vid åstadkommandet af denna skönhet kan blifva oss ett nöje, emedan det, ehuru det blott består i att välja och fälla omdömen, dock är ett konstnärligt, af konstnärsglädje åtföljdt skapande. Skulle

vi icke så mycket mer sträfva att pryda vår bostads mikrokosmos, som den ju i de flesta fall är den enda lilla värld, i hvilken vi äro herrar och herskare, om äfven — beklagligtvis allt för ofta! — med många konstitutionela inskränkningar? Skulle vi icke akta det mödan värdt, att så pryda, inreda och förse vårt hem att det helt och hållet stämde öfverens med våra egna känslor och behof, att det, likt en vidare klädnad, till sin estetiska karakter passade så noga till vårt inre väsende som kläderna till vår kropp?

Med den olikhet i åsigter, som eger rum på smakens vidsträckta område, är detta visserligen ett sträfvande, som ej för närvarande är lätt att tillfredsställa. Om å ena sidan blott allt för ofta saknas en säkert utbildad smak, det vill säga förmåga att särskilja det verkligt sköna och rätta från det fula och förkastliga, så uppväcka å andra sidan de föremål, som tillverkas för dekorerings och inredning af våra boningar och bland hvilka vi hafva att välja, ofta endast förargelse och missnöje. Äfven den, som har ett godt omdöme, måste på många håll med förtviflan vända sig bort, emedan han icke finner hvad han söker.

Här förefinnas missförhållanden, hvilkas aflägsnande efterföljande framställningar och undersökningar afse att befordra. De vilja åstadkomma insigt och ett medvetet omdöme i stället för en obestämd känsla, ett osäkert trefvande val, de vilja gifva svar på frågor, som hemmets estetik dagligen ställer till oss, de önska framkalla förtroelighet med detta ämne och på samma gång ett ökad intresse för detsamma.

För att komma till detta mål synes det oss att man kan välja mellan två olika vägar. Man kan antingen göra sig förtrogen med sitt ämne genom att följa det i dess historiska utveckling och sålunda se huru det för handen varande uppkommit, eller ock kan man undersöka de i saken varande förutsättningarna samt underkasta de olika förfaringssätten en granskning, som lär oss hvad som är rätt och hvad som är orätt, hvad som kan gillas och hvad som måste förkastas. I det följande hafva vi försökt båda dessa vägar, i den tron att man först genom att förena dem lyckas göra sig till herre öfver ämnet.

De fyra första afdelningarna äro egnade åt den historiska framställningen. Det är visserligen ej mycket i förhållande till ämnets rikedom och omfång, men, med det praktiska syfte denna bok uppställt för sig, kan det ej vara dess uppgift att följa ämnets alla blomständer ända från deras början. De tidevarf, i hvilka konsten blomstrade och nådde sin fulländning, måste, såsom varande för vår tids studium och efterbildning af mera lefvande betydelse, förefalla oss af större vikt och intresse, än blotta ansatser eller ofulländade led i utvecklingen. Vi kunna sålunda i första afdelningen genast börja med skildringen af det grekisk-romerska boningshuset.

De derpå följande fem afdelningarna utgöra den andra, den kritiska delen, som afhandlar bostadens allmänna förutsättningar och beståndsdelar, såsom golf, väggar och tak, vidare möblerna och slutligen husgerådet, i den mån det bidrager att pryda matbordet. På denna del skulle vi vilja lägga den största vigten. Tionde afdelningen synes uti formelt hänseende stå i mindre nära samband med det hela; den har också utgjort ett fristående föredrag, hållet på annan ort. Då den emellertid har till föremål kvinnans uppgift i afseende å hemmets prydnad och jemväl underkastar hemmets bildande konst, broderiet, kritik, just med fästadt afseende å dess förmåga att tjena till prydnad, så kunde den ej gerna uteslutas. Den utgör en väsentlig afdelning och har därför intagits såsom afslutning till det hela, hvilket den ock i verkligheten varit.

1. Det grekisk-romerska boningshuset.

Lemnande å sido ansatserna och försöken till en konstnärlig inredning af hemmet och de sätt att pryda detsamma, som för den närvarande tiden icke äro af någon betydelse, börja vi den historiska framställningen med en beskrifning på det grekisk-romerska boningshuset.

Två anmärkningar måste vi dock dervid först göra. Den första är den, att vi här icke betrakta boningshuset ur arkitektonisk synpunkt, eller som ett byggnadskonstens verk, utan i dess

egenskap af bostad, således med afseende å dess inredning och inre prydnad. Byggnadsplanen samt rummens anordning och fördelning kunna dock ej lemnas alldeles utan afseende, ty deraf äro dekorering och inredning ofta i hög grad beroende, hvilket just i afseende å den antika bostaden mer än vanligt är händelsen. Den andra anmärkningen gäller, att vi, då vi tala om det grekiskromerska huset, med denna sammanslagning dock ej vilja hafva sagt, att det grekiska och det romerska huset voro fullkomligt lika hvarandra. Man vet ju tvärtom, att åtskilliga olikheter dem emellan förefunnos i afseende å anordningen, men å andra sidan är också säkert, att de med hänsyn till plananläggningens karakteristiska egenskaper liknade hvarandra äfvensom att dekoreringen af det grekiska och af det romerska boningshuset, allt från den tid konsten slog upp sina bopålar i Italien och Rom blef konstens hufvudstad, blef alldeles enahanda.

Detta är dock ej den enda anledningen, hvarför efterföljande beskrifning företrädesvis, ja nästan uteslutande, afser boningshuset under den romerska kejsartiden och icke det grekiska boningshuset under Athens blomstringstid eller det romerska på republikens tid. Under dessa tidevarf, då statslifvet dels befann sig uti stark utveckling, dels hade nått sin höjdpunkt och då i Athen jemväl konsten uppnått sin fulländning, var det ännu icke så allmänt att taga konsten i anspråk för privatboningens prydnad som det blef på en senare tid. Staten ansågs ännu, i öfverensstämmelse med den klassisk-antika verldsåskådningen, gå framför allt annat, och den enskildes intresse och betydelse måste träda tillbaka. Det var ej i hemmet mellan fyra väggar, ej hos de sina, som medborgaren i de gamla republikerna kände sig hemmastadd, det var ej der han tänkte och handlade, utan i folkförsamlingarna, på torgen, i gymnasierna, på rådhuset. Derför ser det också ut som om konsten ej hade rätt att använda sina krafter annat än i statens tjänst, till att pryda stadens och statens offentliga byggnader samt templen. Athenarne lära till och med en lång tid varit förbjudna att använda någon synnerlig prydnad på sina boningshus eller i sina hem.

Med tiden kunde dock ej heller det uteblifva, allt efter som privategendomen växte till oerhörda rikedomar och det blef bruk att i hemmet mottaga talrika vänner och bekanta samt gifva stora gästabud, och i den mån konsten och kärleken till konsten blefvo mera allmänna samt de rike uppträdde såsom konstens beskyddare. I Athen lär Alkibiades varit den, som först lät förse sitt hus med mera konstnärliga målningar, under det man i Rom först mot republikens slut, på Sullas och Luculli tid, började nedlägga större kostnader på byggandet och pryndandet af husen. Dessa kostnader nådde emellertid inom få år en ofantlig höjd; så att t. ex. Marcus Scaurus lät för sitt nya hus komma kolonner af svart marmor, hvardera bestående af ett enda stycke, hållande i längd trettioåtta fot och af en sådan tyngd att öfveruppsyningsmannen öfver kloakerna måste vidtaga särskilda åtgärder, för att dessa ej vid kolonnernas förande genom staden skulle skadas. Redan Crassus egde på sin tid ett hus, för hvilket Domitius Ahenobarbus bjöd öfver 800,000 kronor, hvilket anbud dock afslogs emedan det ej ansågs nog högt.

Om vi således redan genom den äldre tidens enkelhet äro i och för vår uppgift hänvisade till en senare tid, så finnes dertill ytterligare en anledning. Källorna för vår kännedom om den äldsta tiden äro mycket sparsamma och dertill endast skriftliga. Deremot äro vi genom en bekant tilldragelse på det noggrannaste underrättade om det första århundradet af kejsartiden, en tid då den dekorerande konsten hade utvecklats sig fullkomligt och kanske till och med väl yppigt, utan att dock ännu i tekniskt afseende hafva hemfallit åt förderf och undergång. Vi syfta naturligtvis på städerna Pompeji's och Herculanium's undergång genom Vesuvii utbrott år 79 efter Kristi födelse. Deras delvisa återuppståndelse genom de sedan medlet af förra århundradet pågående gräfningsarna hafva icke blott uppfyllt våra museer med en mängd föremål, utan jemväl gjort oss fullkomligt hemmastadde i den antika bostaden.

Denna noggranna bekantskap med den antika bostaden har emellertid äfven visat oss huru olika densamma var våra dagars

boning och huru den till plananläggning, inredning, ja till och med dekorerung, bestämdes af de gamla folkens lefnadssätt. Hustrun intog ej hos romarne, och ändå mindre hos grekerne, den ställning i samhället, som den moderna civilisationen skänkt henne. Endast mannen hade med lifvet utomhus, med den yttre verlden att skaffa, hustrun deremot hade blott med hemmet och familjen att göra; hennes förnämsta uppgift var att uppfostra barnen och att sköta hushållet. Såväl det grekiska som det romerska böningshuset bestod därför vanligen af två delar, af hvilka den främre var afsedd för beröringen med den yttre verlden och den andra deremot var egnad hustrun, familjen och arbetena inom hus.

Detta särskiljande af den yttre verlden och familjen visar sig äfven på ett annat sätt i husens plananläggning och byggnadssätt. Hustrun och allt hvad som lydde under henne skulle vara afskildt från den yttre verlden; när mannen kom till sitt hem från det offentliga lifvet ville äfven han vara för sig sjelf i sin egen lilla verd. Sålunda vänder sig hela huset inåt, vänder sig bort från gatan och liksom blickar in i sig sjelft med sina fönster. Vi deremot kunna icke hafva nog samband med gatan, vi göra så många och så stora fönster utåt gatan som möjligt, under det att gårdarne få vara mörka. Borgaren i medeltidens städer, som icke var inskränkt genom någon af polisen fastställd tomtreglering eller af en snörrät husrad, tyckte om att låta sitt hus skjuta ut på gatan några fot framom grannens för att kunna få ett litet sidofönster, genom hvilket han i god ro kunde betrakta rörelsen utefter hela gatan. Greken och romaren försmådde helt och hållet en sådan utsigt åt gatan och rörelsen på densamma, som visserligen kan vara ganska underhållande för åskådaren, men dock har något simpelt med sig, som ej stämmer väl öfverens med det förnäma lugnet i ett hus, som är sig sjelft nog. Derfor byggde sjuttonde och adertonde århundradenas högförnäme sina palats, sitt Faubourg St Germain, fjerran från rörelsen, långt från City, i de lugnaste trakterna och lade till och med här husen ett stycke in från gatan för att kunna afstänga sig från densamma genom en mur.

Utsigt från fönstren ville romaren deremot endast hafva på sin villa, som anlades i en vacker trakt för att få njuta af den, och der inga främmande blickar kunde störa honom, hvarken från gatan eller från granngården. Det antika huset hade därför utåt gatan endast handelsbodas, som ej stodo i något samband med husets inre, en dörr, som vanligtvis var stängd, och aldrig eller högst undantagsvis ett fönster. Alla rummen lågo kring en gård, som, mer eller mindre täckt, var inrättad till boningsrum, och från hvilken rummen erhöilo sin dager.

Härmed sammanhänger — och deruti ligger ytterligare en olikhet med det moderna husets anläggning — att det antika huset i de flesta fall blott bestod af en bottenvåning. Hvad som byggdes derutöfver var vid bristande utrymme framkalladt af nödvändigheten. I städer, som omgäfvos af en ringmur, var en öfre våning nog ej någon sällsynthet, men i Pompeji var det vanligen blott en del af huset som var öfverbygd, och kunde med en dylik oregelbundenhet husets yttre utseende svårigen vinna något. I Rom, hvarest med en ständigt stigande folkmängd de fattiga hyresgästernas antal betydligt öfversteg husegarnes, reste sig husen i höjden med den ena våningen öfver den andra, så att Augustus måste utfärda ett förbud mot att bygga hus till mer än 70 fots höjd.

Dylika, af verldsstadens storlek framkallade omständigheter inverka emellertid ej på vår framställning af de allmänna förhållandena, isynnerhet som de ej utöfvade något inflytande på dekorerings karakter och de höga husen voro bostäder för den fattigare delen af befolkningen, som hade ringa eller ingen andel i konsten. I annat fall skulle vi äfven nödgas taga i betraktande de många undantag från den vanliga grupperingen af de olika rummen omkring de båda bakom hvarandra liggande gårdarne, som uppkommo genom tomternas oregelbundna eller sneda form, i hvilka undantag vi dock just finna ett ytterligare bevis för den allmänna regelns makt, då vi nemligen se huru byggmästaren anstränger sig att trots alla afvikelser likväl blifva regeln trogen.

I allmänhet måste man uti de pompejanska husen när man lemnat vestibulen gå genom en gång, som ligger mellan de rum, hvilka vetta åt gatan samt användas till handelsbodas och ej stå i samband med husets inre. Från denna vanligen stängda gång kommer man genast till den första gården, eller om man hellre vill säga salen, atrium kallad, som, med undantag af den utaf handelsbodas upptagna framsidan, på de tre återstående sidorna omgafs af rum, afsedda för olika ändamål. Dessa rum lågo alla åt atrium och fingo sin dager derifrån.

Detta atrium var i gamla tider den viktigaste delen af det romerska boningshuset. Det var der som familjen samlades, som mannen utöfvade sitt husbondevälde, som hustrun styrde hushållet och arbetade med sina tjenstepigor; der voro penaterne (husgudarne) uppstälde, der stod jemväl familjehärden, i hvars närhet måltiderna plögade intagas. Korteligen, der var medelpunkten för det husliga familjelifvet. I öfverensstämmelse dermed var atrium också mera en sal än en öppen gård; en sal, som visserligen fick sin dager uppifrån och genom en öppning i taket, men denna öppning var dock ej större än hvad som erfordrades för att släppa dagsljuset in och röken ut. Men småningom, då den romerske medborgarens lif fick en mera storartad pregel, då, i stället för några få vänner, skaror af klienter infunno sig hvarje morgon och tågade upp och ned i atrium i väntan på sin patronus, tills denne visade sig, helsade på hvar och en och åhörde hans önsknings, måste äfven atrium, som skulle vara skådeplatsen för detta nya lif, få en annan och större form. Härden förvisades till en annan del af huset och snart derpå till ett kök, äfven penaterne flyttades till ett särskildt rum, sacrum; hustrun flyttade med sina tjenarinnor till den bakre delen af huset, utan att dock därför, som hos grekerne, blifva alldeles utestängd från den främre delen af huset och lifvet der; atrium blef mera likt en gård med täckta gångar omkring, taket hvilade på kolonner, ljusöppningen blef större och marken förseddes med en cistern för att upptaga regnvattnet. På så sätt är atrium anordnad i alla större hus i Pompeji.

Ju mera den främre delen af huset i viss mening öppnades för det offentliga lifvet och uteslutande kom att användas i och för mannens beröring med den yttre världen, desto större betydelse måste äfven den bakom liggande delen få, då den skulle afse ej blott familjen och dess lif utan äfven den trängre kretsen af vänner. Der funnos matsalarne, bonings- och sof-rummen, mottagningsrummen eller hvad vi kalla förmak, och allt detta låg likaledes omkring en stor gård, som var omgifven af kolonner och en gång samt i allt liknade atrium, med undantag af att den allmänhet var större, vackrare och prydligare. Den kallades hos romarne cavædium (cavum ædium), hos grekerne peristyl, hvilken benämning äfven understundom användes af romarne. Den mellersta, icke täckta delen var jemväl här anordnad med cisteru eller impluvium, med gräsmatta eller som trädgård och brunn. Utrymmet mellan båda gårdarne, mellan atrium och cavædium, upptogs af ett rum med en gång på sidan, genom hvilken förbindelsen egde rum mellan den främre och den bakom liggande delen af huset. Detta rum, som kallades tablinum, hade en särskild bestämmelse och inredning: der förvarades nemligen allt, som hade något värde för husets minnen eller för släktens historia, äfvensom förfädrens afbilder, och var detta rum så inrättadt att den främre, åt atrium vettande sidan var alldeles öppen och ej kunde tillslutas annat än medelst stora förhängen, under det att den bakre, åt peristylen vända sidan blott bestod af en låg mur och hela den öfriga öppningen likaledes kunde tillslutas medelst förhängen. När förhängena voro frändragna på båda sidor, kunde man från atrium se genom peristylen, vid hvars slut ofta en trädgård tog vid.

I och för det egentliga föremålet för vår undersökning, blir nu frågan den, om en sådan anordning af boningshuset var gynnsam eller hinderlig för en rikare dekorativ inredning? Vid första påseendet torde man vara mest benägen att besvara den senare delen af frågan med ja och anse en sådan anordning såsom försvårande dekoreringsen. Betänka vi, att alla rummen erhöllo sin dager från atrium eller cavædium samt vanligtvis blott genom

dörren och en öfver densamma befintlig galleröppning, betänka vi vidare, att ljuset ej ens kom omedelbart in, utan att dörren och fönstret skymdes af pelartaket, så vill det synas som om alla rummen, trots det klara ljuset från söderns himmel, dock blott skulle hafva haft en dämpad dager, otillräcklig för att njuta af en rikare dekorering.

Men den antika bostaden hade i sin anordning ett företräde, som dock mer än väl uppvägte denna olägenhet och som vi så godt som alldeles sakna i våra moderna bostäder. Vanligtvis hafva vi blott våra fyra väggar omkring oss, som lodräta och rätvinkliga omgifva oss; sällan, åtminstone jemförelsevis, kunna vi se in i rummet bredvid eller genom öppna dubbeldörrar få en blick in i de angränsande rummen, och ändå mera sällsynt är det att dekoreringen af hvart och ett af dessa rum är beräknad på en sådan öfversigt af det hela. I den antika boningen deremot hade man öfverallt olikartade, vexlande utsigter med kolonner och pelare, öfverskärningar och öfverskuggningar, ja, när förhängena till tablinum voro borta, så kunde den, som kom in i atrium genom gången från vestibulen, se genom hela husets inre, genom atrium, tablinum och cavædium med deras brokiga kolonner, rikt smyckade väggar, bildstoder, brunnar och trädgårdsanläggningar, öfver hvilket allt det klara dagsljuset lyste in, kastande en stark belysning på en del ställen under det att blott en halfdager trängde sig in uti de mörkare rummen.

Denna synnerligen gynnsamma anordning måste framkalla en rik utsmyckning, så snart nemligen som konsten började tagas i anspråk för den privata bostaden; den måste äfven föranleda, att utsmyckningen blef mera allmänt och jemnt fördelad och det ena beräknadt efter det andra. Vi finna sålunda de pompejanska husen smyckade på ett vida rikare och mer lysande sätt än de moderna bostäderna, om vi nemligen taga i betraktande en liknande samhällsställning hos egarne och innehafvarne. Enkla borgarhus äro prydda med de rikaste målningar, med konstnärliga och flitigt utarbetade mosaiker, sällsynta marmorarbeten, brunnar, bildstoder och statyetter. Den dyrbaraste mosaik, och på samma

gång den yppersta målning, som vi hafva kvar från antiken, det berömda Alexanderslaget, har hittats i ett hus, som efter all sannolikhet tillhört en vinhandlande. Nu för tiden, och isynnerhet i Paris, är det vanligt, att man väl söker pryda och inreda förmak och mottagningsrum så präktigt som möjligt, men deremot ej bryr sig om hvardagsrummen och sängkamrarne. Prydnaden är då blott en yttre ståt, ett sken, ett antaget bruk, den är ej af någon verklig vigt, ej en njutning för lifvet, ej ett af bildningen framkalladt behof. I Pompeji deremot är allt smyckadt nästan i samma grad eller på samma sätt, och dekoreringen sträcker sig till och med in i de mörka rummen, ja ända in i de små sängkamrarne, dit aldrig någon främmande kom med sin fot. Ingen skilnad gjordes mellan de rum, som voro afsedda för det vidsträcktare umgänget, och de, som voro ännade för hvardagslifvet. Egaren ville sjelf njuta, emedan han hade ett för konsten öppet sinne.

Häraf låter det jemväl förklara sig, att all konst användes på det antika husets inre, men ingen alls på dess yttre. Man har icke funnit något enda hus uti Pompeji, hvars façad åt gatan kunnat göra anspråk på någon arkitektonisk betydelse, icke något enda med kolonner eller pelare utanför. Den obetydliga, låga muren, öfver hvilken endast på sin höjd till någon del en öfre våning reser sig, är bestruken med stuck, hvaruti fogar finnas intryckta för att på så sätt efterlikna huggen sten. Denna stuck är målad i olika färger, hvilka antingen dela väggytan i flere fält eller ock begagna den efterbildade rustikan, de falska fogarne, såsom grund för ornamenteringen.

Så mycket mera öfverraskande är det intryck, man röner om man träder in i dessa hus. Det är alldeles som i de gamla orientaliska städerna, der ingen, som går på de trånga gatorna, mellan de gula lerbestrukna väggarne med deras små obetydliga fönster, kan ana hvad som finnes innanför dessa väggar. Men kommer man blott in genom den trånga, låga dörren, så bländas man, af glansen från de i guld och färger lysande ornamenten, de dyrbara, brokiga mattorna, de glittrande stenskärfvorna och

det praktfulla husgerådet. På samma sätt var det i Pompeji: öfverallt i det inre, så långt ögat kunde nå, mötte man färg och prydnad, allt var berördt och förskönadt af konsten.

Bland de konster, som bidragit till åstadkommandet af denna rika dekorerings, står målarkonsten i främsta rummet. Om dyrbara marmor- och andra stenarter och om öfver hufvud taget den ornamentala plastiken icke användts lika mycket som t. ex. i Roms praktfulla palats från samma tid, så beror det dels deruppå, att Pompeji endast var en landsortsstad af mindre betydelse, och dels, att denna stad sexton år före sin undergång hem-sökts af en jordbäfning och att dess återuppbyggande försiggått så fort som möjligt och därför väl äfven med användande af de lättaste medel. Endast undantagsvis voro därför väggar eller kolonner eller enstaka delar af dessa utaf marmor, men, när så var förhållandet, eignade man vanligtvis det ädla materialet en rik ornamentering och ett noggrannt arbete. Vida oftare förekomma plastiska stuckornament, hvilken teknik af de gamle utöfvades med stor skicklighet i det utmärkta, fina, synnerligen hårda och fasta materialet. Då emellertid dessa ornament i allmänhet belades med färg, så höra de, genom den verkan de medelst sin måleriska karakter åstadkomma, jemväl till den dekorativa väggmålningen, hvars utmärkande egenskaper vi nu vilja taga i närmare-betraktande.

Denna målade dekoration är till sitt ursprung en brokig bestrykning, som först genom färgernas anordning och sammanställning blifver konst och så småningom höjer sig till figurmålningar, hvilka dock alltid, så väl genom anordningen på väggen som genom inpassandet i det ornamentala systemet och genom sättet för det konstnärliga utförandet, förblifva verkliga dekorationer, utan att någonsin vara fria, sjelfständiga stafflibilder.

För att börja med det enklaste, så ligger vanligtvis en bestämd genomgående regel till grund för all denna dekoration, som tydligast framträder i det enklaste slaget, men äfven iakttages i det mera utvecklade, om ock der i en friare form. Väggen upptages aldrig helt enkelt af en stor tafla eller af några taflor, utan hela

väggytan är alltid först på ett bestämdt sätt afdelad i fält, såväl i lodrät som vågrät rigtning. I vågrät rigtning finnes alltid en bred sockel afskild nedtill, hvilken genom olika färg skiljer sig från den öfriga väggytan. Från denna afskiljes jemväl upptill genom ett gesimslikt måladt band en liknande rand såsom fris. Enhvar af dessa tre afdelningar får sedan ytterligare sin särskilda motsvarande fördelning, men framför allt är det mellanfältet, den egentliga väggytan, som lodrät sönderdelas i flere fält och nästan alltid till ojemnt antal så att ett större fält kommer i midten och ett eller två mindre på hvardera sidan.

I sammanhang med denna regel står färgernas fördelning och sammanställning. Det händer väl någon gång att hela väggen med alla dess olika fält är målade i en och samma bottenfärg, men enformigheten upphäves genom en rik, i glada färger hållen ornamentering, som åstadkommer vexling, lif och ögonfägnad. I de flesta fall äro dock de tre hufvudafdelningarna, sockeln, mellanfältet och frisen, skilda från hvarandra genom olika färger, hvarvid man ofta kan göra den iakttagelsen, som jemväl uppställts såsom regel, att de ljusare färgerna alltid äro öfverst. Man finner t. ex. icke sällan sockeln svart, mellanfältet rödt och frisen hvit. Man råkar dock kanske lika ofta på undantag från denna regel, så att t. ex. sockeln är gul, midten röd och frisen svart. Det ligger ej heller någon tvingande estetisk nödvändighet till grund för denna regel, ehuru det nog är riktigt att färgernas uppåt tilltagande klarhet gör att rummet kommer att synas högre och luftigare. De fält, som uppkommo genom mellanfältets lodräta fördelning, voro väl i de flesta fall hållna i samma hufvudfärg, men de äro dock äfven ofta målade i olika färger, t. ex. rödt och grönt, hvarvid naturligtvis alltid motsvarande sidofält stämma öfverens med hvarandra i samma färg.

Hvad färgtonen beträffar, så skulle vi, enligt vårt moderna sätt att se dessa saker, vänta uteslutande ljusa färger, ty vi skulle föreställa oss, att, då rummen genom sin ringa och merendels icke omedelbart infallande dager äro jemförelsevis mörka, så måste de göras ljusa genom användandet af ljusa färger. Ur

sådan synpunkt sågs dock denna sak hvarken af den antike dekorationsmålaren eller af rummens invånare. De tänkte så föga på hvad som var ljust eller mörkt, att de ej sällan målade hela väggen svart och endast genom ett mångfärgadt, ofta mycket fint ornament satte lif i dessa svarta ytor. De insågo, att den svarta väggen ej blott var särdeles lämplig för att låta arabeskerna klart afteckna sig deremot, utan att den äfven var en ypperlig bakgrund, mot hvilken allas hufvuden fingo tillfälle att göra sig fullt gällande. Den antike dekorationsmålaren ville visserligen åstadkomma ett i allt harmoniskt, men jemväl ett rikt intryck, och dertill kunde han ej använda någon af de urblekta färger, som i våra dagars smak hittills varit de rådande, såsom blekrödt, ljusviolett, hvitblått, ljusgrått m. m. Han dämpade nog sina färger, för att vid sammanställningen förekomma allt skärande och brokigt samt stämma dem öfverens, men han gjorde dem ej matta och sjukliga. Färgerna i de antika dekorationsmålningarna äro kraftiga och verksamma. Visserligen förekomma äfven hvita väggar, men de hafva då alltid en så väl till färg som teckning särdeles liflig dekorering och förekomma ej sällan i förening med en bred röd sockel, så att man knappt hinner tänka på den hvita väggen förr än den fina, lätta och smakfulla ornamenteringen faller i ögonen och mot den lätta bakgrunden synes dubbelt lekande, behaglig och täck. Ty det är dock väl alltid meningen, icke att det enskilda skall genom det fulländade i utförandet fångsla blicken och uppmärksamheten, utan att vi, hvart vi än rigta blicken, skola möta lifliga, men harmoniska och behagligt verkande färger, att vi öfverallt skola intagas och tjasas af ornamentens ständigt vexlande lek, ledd som det tyckes af gratierna sjelfva, samt af en fri, blott af skönheten och behagen bunden fantasis skapelser.

Om här därför talats om en indelning af väggdekorationen i lodrät och vågrät rigtning, så innebär det blott första grunden för hela den på det rikaste utvecklade ornamenteringen. Till och med de åtskiljande leden, banden, strimmorna, statvarne och listerna, hafva blott undantagsvis arkitektonisk, gesims- eller

lisen-artad form, utan vanligtvis hafva de, jemväl de lodräta, antagit en mera fri, ofta alldeles arabeskartad form. Äfven när de lodräta banden eller strimmorna hafva tänkts såsom gesimsbärande stöd och erhållit form af kolonner, så äro dessa dock så smärta, rörlika och liksom vridna, omlindade med blommor, virade med blad och till och med tänkta som blomsterstänglar, så att man dervid glömmet all arkitektur och blott ser framför sig ett alster af målarens fantasi. Ytterligare utveckladt är det verkliga arabesker, sjelfständiga ornament, sammansatta af konventionela eller naturalistiska motiv, men bildade med den största regelbundenhet, än uppstigande ur en urna, än växande upp från en planta. Ofta finner man, i stället för stafvarne eller ornamenten, frukt- och blomsterhängen samt bladkransar af den allra finaste form, hvilka antingen hänga lodrätt ner eller ock linda sig upp kring en staf, såsom festoner och hängen korsa väggfälten och med än hängande än spända bågar åstadkomma en mycket vexlande indelning, som sedan återigen användes till hvarjehanda bildverk. Understundom gunga på dessa kransar smärta, brokiga, små fåglar eller genier och andra små täcka figurer. Isynnerhet är det frisen, som är en tummelplats för detta senare slag af dekoration.

De inre väggytornas prydnader stå, såsom varande i viss mån mera sjelfständiga målningar, i motsats till de särskiljande leden, de omslutande och infattande ornamenten. Det ser ut som om konsten i hela sitt omfång utvecklade sig på dessa väggytor från och med Stilleben och landskapet i dess enklaste form ända till målningar med historisk-mytologiskt innehåll, det är dock blott skenbart, ty alla dessa taflor förlora aldrig sin dekorativa karakter. Först se vi i midten af de mörka fälten enstaka sväfvande figurer, fjärlilar, foglar, hjortar eller andra djur; vidare menskliga figurer, genier, kärleksgudar, satyrer, nymfer och bachanter, citherspelerskor och danserskor, så komma små grupper af två figurer, än en centaur, som kufvats och drifves framåt af en bachant liggande på knä på hans rygg, än en annan, spelande lyra jemte en gosse, som slår på cymbaler, än några som i glädje-

yra swinga sina vackra väninnor högt upp i luften. Alla dessa figurer sväfva på den mörka botten, liksom flygande i luften; de hafva ingenting att stå på, ingenting, som binder dem vid den fasta marken. De äro fantasins skapelser och vilja ej vara någonting annat, men det, de vilja vara, äro de fullkomligt, de täckaste, lifligaste skepnader, med frisk sinnlighet, intagande rörelser, behag i hvarje tum och i hvarje veck af det lätta omhöljet. På andra ställen finner man, i stället för dessa sväfvande figurer, små taflor, väl ännu utan ram omkring, men ej längre utan fotfäste, blomsterplockande flickor, Stilleben med frukter och andra olika saker, isynnerhet med allehanda matvaror, hvilka bilder vanligen pryda matsalarne, små landskap, ett par ankor på en dam, ett par foglar, eller små humoristiska genretaflor, såsom t. ex. scener ur ett lustspel eller från en målares atelier med små pygméaktiga figurer, framställda på ett karrikeradt sätt.

Gå vi längre fram i utvecklingen, så komma vi till de med en infattning försedda taflor, der ramen dock endast är ett bredt rödt streck, som skiljer taflan från botten. Jemväl här göra vi början med de små landskapen och genretaflorna, af hvilka de förstnämnda utveckla sig till ödsliga, fantastiska klipplandskap med sådana ämnen som Perseus och Andromeda till staffage, de senare åter blifva tragiska scener med historisk-mytologiskt innehåll såsom t. ex. Iphigenias offring eller Briseis' bortförande ur Achilles tält. Alla dessa målningar äro dock, just genom det för dem betecknande, olika med de moderna stafflimålningar, med hvilka vi nu pryda våra rum, och genom alla de dem utmärkande olikheter äro de mera egnade att tjena till en verklig dekoration. De moderna stafflimålningarna uppstå sjelfständigt och äro så afslutade som möjligt, hvarför de ock äro i behof af den gyllne ramen. Deras koncentrerade, ofta genom en liten öppning inträngande dager gör motsatsen mellan ljus och skugga så mycket mera påfallande och skarp samt försvårar deras inpassande i en viss, förut bestämd harmoni. De antika väggmålningarna äro deremot alla målade med ett jemnt, klart, lugnt dagsljus, figurerna sakna skuggor, således finnas ej några mörka fördjupningar, kompositionen är enklare,

bättre afpassad, utan för många figurer, utan starka förkortningar, utan våldsamma rörelser. Af alla dessa skäl passa de vida lättare in i hela den dekorativa anordningen, för hvilken de ju äfven af målaren sjelf äro afsedda, då de ju först uppstått efter eller på samma gång som de omgifvande föremålen. Dertill kommer att deras ämnen antingen omedelbart stå i sammanhang med det ändamål, för hvilket rummen användas, såsom t. ex. förhållandet plägar vara i matsalarne, eller ock att de, om de äro af mytologisk-historiskt innehåll, äro hemtade ur en sagokrets, som för alla är väl bekant och lättfattlig, under det att våra historiska stafflibilder ej kunna umbära en påskrift eller en förklaring.

Väl är det sannt att dessa antika väggmålningar äro afsedda till dekorationer och jemväl målade såsom sådana, d. v. s. att de äro flygtigt utkastade med lätt och rask hand och oftast flygtigt utförda, ofta ända derhän, att konturerna ej kunna skiljas från botten och nästan äro omöjliga att afteckna, men med all flygtighet har deremot denna lätthet och säkerhet en särdeles stor konstnärlig tjusning, för hvilken vi gerna skänka efter ett mödosamt utförande, om det ej är förenadt med andra företräden. Dessutom framställa dessa bilder, ehuru de ej äro annat än rumdekorationer och ej skola vara någonting annat, dock uti allt det grekiska skaplynnets eviga gläddighet och behag, dess oförstörbara skönhetssinne, egenskaper, som hafva lifvat och uppfyllt dessa konstnärer, hvilka vi dock äro vane att föreställa oss som simple handverkare. Det är dock någonting särskildt med desse antike dekorationsmålares ställning och betydelse, och vi göra orätt i att ställa dem i jembredd med våra dagars målare. I våra dagar är hela målarekonsten, om vi betrakta den i stort och se bort från enstaka undantag, ingenting annat än stafflimålning; i antiken deremot var all målning väggmålning och således i sjelfva verket, utan undantag ens för de största uppgifterna, ingenting annat än dekoration. Det fanns nog antika stafflimålningar, men de utgjorde undantag, liksom väggmålningarna nu för tiden. Det fanns därför under antiken ingen skilnad mellan konstnärerne och dekorationsmålarna såsom det nu gör, då beklagligtvis skilsmessa och

med skilsmessan en öfversvämning af stafflibilder inträdt. De antike målare, som fingo i uppdrag att pryda sådana hus som de i Pompeji eller Herculenum, voro målare af andra eller stundom kanske af tredje ordningen och kunna fullkomligt ställas vid sidan af de moderne målare, som arbeta för konstföreningarna och dermed i sjelfva verket för dekorerung af rum. Vi behöfva derfor ej heller antaga att de pompejanska väggmålningarna i allmänhet äro kopior af gamla berömda grekiska taflor, hvilket dessutom vederlägges redan derigenom, att dessa taflor aldrig förekomma flere gånger, utan att samma ämnen alltid framställas i olika kompositioner. Tvärtom måste vi betrakta dem såsom sjelfständiga skapelser af de konstnärer, som utförde dem.

Med de olika slag af väggdekoration, som vi hittills hafva skildrat, är väggen dock alltid behandlad som vägg och icke förvandlad till trädgård, skog eller någonting annat, såsom ofta skett i senare tider och väl ännu sker någon gång. Någonting dylikt förekommer likväl äfven hos de gamle, som, i medvetande af sin virtuositet, sin säkra hand, i känsla af sin djerfva fantasi, ej gerna läto uppresa några principiela skrankor för sig eller åtminstone gladt hoppade öfver dem. Sålunda hafva de — och det är ett sätt, som uppköm på Augusti tid och redan efter några årtionden hade nått en den yppigaste utveckling — genom perspektiviska målningar förvandlat väggen till en efterbildad arkitektur med framspringande och tillbakaträdande delar, med utsigter och perspektiv, som se ut att vara beräknade på att narra dem, som bodde i rummen eller kommo dit på besök.

De hafva sålunda med penseln uppbyggt på vid gafvel stående dörrar med infattningar och krön, portaler med kolonner, pelare och gaflar, framspringande, af kolonner uppburna baldakiner och balkonger; de hafva för våra blickar öppnat arkitektoniska perspektiv med salar och pelargångar, med trappor, gallerier och balustrader, och allt detta hafva de så anordnat som om det i sjelfva verket ej vore annat än en fortsättning af det rum, vid hvars vägg målningen befinner sig, alldeles som om den hvilken bebodde rummet utan vidare kunde genom den målade dörren

stiga in i den målade arkitekturen. För att göra synvillan ändå mera förvillande hafva de med penseln befolkat dessa af fantasin skapade rum, ej blott med fantastiska figurer, med kärleks-gudar eller genier, utan liksom med verkliga människor, som bebo rummen, syssla i dem, luta sig fram öfver balustraderna eller balkongerna, stiga ut genom de öppna dörrarne, lyssna dolda bakom pelarne eller kolonnerna, liksom för att höra efter hvad de i rummet i verkligheten varande personerna kunna hafva för sig.

Det är gifvet att hela denna art af dekoration, så vida som den är anlagd på synvilla, är till sin princip förfelad, och den var jemväl under antiken utsatt för tadel och ogillande af stränga kritici. Men de gamle konstnärerne hafva sjelfve sört för att den synvilla, som de synas afse, genom sjelfva framställningssättet upphäfves. Deras arkitektur är ingen arkitektur sådan den i verkligheten finnes, utan blott en fantasiskapelse; pelarne och kolonnerna äro så fina, så smärta, så rör- och stafartade att de omöjligen skulle kunna bära det bjelklag, som penseln lagt öfver dem; allt är så luftigt, så fantastiskt, så mot all arkitektonisk ordning, att man aldrig kan komma att tänka på att man har framför sig en verklig byggnad, utan på sin höjd ett fépalats, som blott är afsedt för varelsor, hvilka ej äro besvärade af den jordiska tyngden. Desse konstnärer undgå därför med all rätt den anmärkningen att hafva afsett en synvilla eller skapat en omöjlig arkitektur; deras ursäkt ligger just i den omöjlighet, som gör deras byggnader till blotta dekorationer, till fantasiskapelser. Om de dervid misstagit sig och frambragt något felaktigt eller klandervärdt, så ligger felet deri att de hafva gjort sina byggnader alltför rika i detaljerna, alltför brokiga och fantastiska, så att de genom sin rikedom störa och oroa blicken.

Så mycket mindre kan man fritaga de antike konstnärer, som hade till uppgift att smycka *golfvet*, från beskyllningen att hafva sökt åstadkomma en oberättigad synvilla. Med en så rikt prydd vägg kunde naturligtvis *golfvet* lika litet som taket undgå en rikare prydnad, och det uppstod därför redan tidigt af den

enkla stampade leran eller af den utaf sönderstöta och glättade brokiga stenar bestående marken, en mosaik med regelbunden teckning. Oaktadt den i afseende å anbringandet af färger, såsom det jemväl anstod golfvets betydelse, höll sig mera anspråkslös än väggen, öfverskred dock den musiviska konsten i sin tillämpning på golfvet i två rigtningar den rätta principens gränser. Främst i ornamentalt afseende, i det nemligen ett geometriskt sammanfogande af olikfärgade stenflisor användes till att med de mörkare färgerna angifva skuggorna i mönstret och med de ljusare dagern och att sålunda på golfvet framställa relief med skarpa kanter, hvilka förvilla både ögat och foten. Jemte många rigtiga och mönstergiltiga golf i Pompeji finnas äfven ofta dylika origtiga, och det ej endast med kvadratiske och schackbredartade mönster, utan äfven med rikare, gallerartade, hvarvid det ser ut som om mellanrummen voro tomma.

För det andra ledde det stora värde, som Pompejis invånare fäste vid ett rikt smyckadt golf, derhän, att i mönstret inlades icke endast enstaka ornamentalt behandlade djurskepnader, utan jemväl mensklige gestalter, som till och med utvecklades till historiska målningar, nästan rikare på figurer och mer storartade än de som förekomma på väggarne. Om det i allmänhet är stridande mot en riktig känsla att med fötterna beträda menniskobilder och isynnerhet framställningar af rent historiskt innehåll, såsom berömda drabbningar och lysande hjeltebragder, så framgår dock en sak häraf, att nemligen den tidens greker och romare voro angelägna att gifva sina golf en utstyrsel, som kunde vara jemförlig med väggarnes rika prydnad.

Detta behof af hela dekoreringens fullständiga genomförande inom ett slutet, till bostad afsedt rum föranledde dem äfven att egna samma konstnärlige vård åt *taket*, hvilket liksom golfvet i våra dagar plägar försummas i konstnärligt afseende, i det vi tro oss fullkomligen hafva tillfredsställt den moderna bildningens hela behof af konst med att hänga några oljefärgstafvor i gyllne ramar på väggarne. Jemförelsevis veta vi visserligen mindre om de antika takdekorationer, då nästan alla tak i Pompeji med

få undantag äro instörtade, men hvad vi af de arkitektoniska kvarlevorna der och på andra ställen kunna återställa visar oss, att taken i fullkomlig öfverensstämmelse med allt det andra voro målade i flere färger eller öfverdragna med ett brokigt mönster. Man synes härvid i äldre tider helt naturligt hafva utgått från kassett-taket, det vill säga från ett tak, som bestod af rätvinkligt på hvarandra lagda och i hvarandra fogade bjelkar, hvilka voro klädda på insidan, så att, sedt nedifrån, insänkta qvadratiska fält visade sig. Bjelkar och fördjupningar användes till mångfärgad utsmyckning, och fördjupningarna fingo i midten rosetter eller dylika ornament i kraftiga och verkande färger, som genom förgyllning gjordes ändå mera lysande. Detta motiv användes jemväl på de helt och hållet med stuck belagda taken, så att jemväl här färgbeläggning och ornamentering i qvadratiska fält voro vanligast förekommande.

I Pompeji se vi emellertid att dekorationsmålarne gått ändå längre och hållit ornamenteringen i full öfverensstämmelse med väggarnes lätta fantastiska utsmyckning. De tak, som så mycket undgått förstörelsen, att de kunnat återställas i sitt forna skick, äro alla hållna i ljus färg med hvit, gulaktig eller blå botten. På denna är merendels medelst breda röda linier i raka streck, bågar eller strimmor utförd en ledig, men dock regelbunden indelning, som genom kransar och blomster- eller bladguirlander är ytterligare utvecklad och gjord än behagligare. I de fält, som på så sätt uppstått, röra sig gladt täcka, brokiga, små fåglar, fladdrande omkring eller gungande i guirlanderna. Då nu färgen redan i och för sig är ljus, dekoreringen lätt och ledig, så ökas än ytterligare känslan af glädtighet, lätthet och luftighet just derigenom, att rummet sålunda befolkats med luftens bevingade invånare, och man måste medgifva, att denna dekorering fullkomligt uppfyller sitt ändamål, att aflägsna känslan af en tryckande tyngd och utgöra en lämplig afslutning till den öfriga decorationen.

Bland dessa båda sätt att pryda taket var det sannolikt det förstnämnda, det nemligen, som grundade sig på indelningen i kassetter, hvilket företrädesvis användes till prydandet af taken i så-

dana rum, som endast voro täckta till någon del. Detta gäller isynnerhet atrium och cavædium eller peristylum, hvilka rum i midten af taket hade en större eller mindre ljusöppning; ty der uppkom en kvadratisk eller rätvinklig indelning alldeles af sig sjelf, antingen genom pelarställningen, som bildade en gång rundt omkring, eller genom de tvärs öfver hvarandra lagda bjelkarne. Öfver hufvud taget måste dessa rums egendomliga byggnadssätt och anläggning inverka på dekoreringsen och låta vissa föremål bidraga till den konstnärliga samverkan, som uti de rundt omkring stängda rummen till en stor del icke kunde komma i fråga.

Visserligen voro väggarne i atrierna och peristylerna prydda på samma brokiga och måleriska sätt, som nyss beskrifvits, men här funnos dessutom kolonner samt under ljusöppningen i taket ett fritt utrymme, som kunde användas till och prydas som öppen gård eller till och med som trädgård. Kolonnerna voro i äldsta tider oftast endast fyra, som i de fyra hörnen uppbyro det inåt sluttande taket, antalet ökades sedan alltefter egarens praktlystnad eller husets storlek ända derhän, att det till och med i en landsortsstad som Pompeji finnes en peristyl med fyratiofyra kolonner. I öfverensstämmelse med den öfriga dekoreringsen voro kolonnerna jemväl alltid brokiga, och när man af bristande rikedom ej kunde få dem i flere färger genom att sammansätta dem af olika marmorslag, så öfverdrogos de med stuck och målades på så sätt, att t. ex. den höga sockeln målades i rödt, det refflade pelarskaftet målades hvitt och kapitälen med dess olika delar och ornament i flere färger t. ex. rödt, blått, gult. Mellan kolonnerna plägade i rikare hus stå figurer af brons eller marmor, eller också funnos i interkolumnierna förhängen, ofta af dyrbara, brokiga österländska väfnader, som kunde dragas tillsammans till skydd mot solen, liksom man understundom spände öfver takets hela ljusöppning en brokig duk till liknande skydd, hvarigenom endast en dämpad och i olika färger skiftande halfdager kom in uti det sålunda helt och hållet tillslutna rummet.

Af ändå större betydelse för dekoreringsen var det sätt, hvarpå det öppna utrymmet i midten anordnades. I början användes

det endast som impluvium till att upptaga regnvattnet, och marken var därför urhålkad och murad såsom en flat cistern. I mån som utrymmet blef större, utvecklade sig jemväl anordningarna. En brunn ställdes i midten, under det att platsen omkring belades med gräsmatta eller mossa, som sedan ytterligare infattades med en blomstersäng eller blommor. Dessa brunnar, dels rinnande vatten, som utgjöt sig ur djurhufvuden eller masker och sorlade ned utför trappsteg af marmor, dels springbrunnar, som ständigt fuktade gräs- eller mossmattan med friskt vatten, utgjorde för plastiken en outtömlig källa af glada och täcka motiv. Isynnerhet framställdes bachiska figurer men äfven flod- och källnymfer, flickor med krukor, än liggande, än stående, än låtande vattnet rinna ut ur den kullfallna krukan, som framställdes i intagande brons- och marmorbilder, väl äfven någon gång en fiskare, som kastade ut sin krok i dammen, hvilken man då tänkte sig som förvaringsställe för fisk, och i sjelfva verket var den äfven ofta försedd med lefvande fiskar. Ej sällan förekommo nereider, tritoner och andra det våta elementets invånare målade på den låga mur, som plägade infatta dessa platser, så att, under det utomhus rådde en glödande hetta, andades i det inre i bild och verklighet allting en frisk svalka, vattnet sorlade och blommorna uppfyllde den vederqvickta luften med vällukt.

Pompejis invånare älskade att sålunda njuta af natur och konst i förening, och därför fanns uti de flesta större hus ytterligare en särskild trädgård bakom peristylen såsom avslutande det hela. Stadens trånga belägenhet medgaf dock dertill endast ett mycket litet utrymme, hvarför denna trädgård med en riktig uppfattning behandlades såsom del af huset, af arkitekturen och såsom sådan fick en rätlinig form med en pelargång åtminstone på en sida. För öfrigt åtnöjde man sig med en gräsmatta, ett par träd och buskar och några blomstersängar, hvarjemte en brunn äfven hörde till och en löfsal, försedd med murade hörnpelare och gallerverk samt öfvervuxen af skuggande vinrankor och andra slingerväxter. Denna löfsal användes ej sällan till matsal och hade murade sittplatser eller snarare liggplatser afsedda till

triclinium. För att betaga murarne, som omgäfvö den lilla trädgården, känslan af instängning, målades de vanligen som en fortsättning af trädgården, såsom ett grönt, med löfverk och blommor beklädt och af brokiga fåglar befolkadt staket, eller ock indelades de genom pelare, och hade man då genom mellanrummen utsigt öfver en konstgjord trädgård af yppigare slag, med blommor, gräsmattor, bildstoder, fiskdammar och brunnar. På så sätt sökte man i inbillningen trösta sig öfver den torftiga verkligheten, visserligen på ett sätt, som ej kan bestå inför en strängare granskning, men som man dock, när det var utfördt med smak, får ursäktas på grund af de inskränkta omständigheterna.

Vända vi oss nu från de öppna rummen åter till det inre af bostaden, så torde detsamma, om vi se det med moderna ögon, i afseende å bohaget förefalla temligen tomt. De gamles husgeråd inskränkte sig till det nödvändigaste; många föremål, som endast afse öfverflödet och bekvämligheten och som framkallats af vårt sällskapslifs större utveckling samt nu fylla våra rum, saknades helt och hållet i den antika boningen. Jemväl väggens konstnärliga utsmyckning ända uppifrån taket och ner till golvet stred emot ett hopande af stora skåp och hyllor, som alldeles skulle hafva förstört intrycket af målningen. Derför finna vi ej heller hvarken speglar eller taflor med ramar på väggarne. Såsom en ersättning för denna brist, om den ens öfver hufvud taget kändes med den fullkomligt genomförda dekoreringen af väggar, golf och tak, hade man den synnerligen rika och konstnärliga utarbetningen af hvarje särskildt föremål.

De rum, som i och för sitt ändamål voro utsmyckade på de mest olikartade sätt, voro matsalarne. Dessa rum voro visserligen af mycket olika beskaffenhet, men anordningen var dock väsentligen densamma. I rikare hus hade man olika matsalar om vintern och om sommaren eller till och med olika för de olika årstiderna, med varmare läge och utsatta för solen om vintern, svalare och liggande mot norr om sommaren. Lucullus, som nästan blifvit mera ryktbar genom sina yppiga måltider än genom sina

krigsbragder, hade olika matsalar allt efter gästernas rang och måltidens dyrbarhet, och han plögade blott underrätta sin hofmästare i hvilket rum som skulle ätas, så var allt annat i och med detsamma bestämdt. Om en af Roms förnämme mot slutet af republiken skulle gifva en fest för hundratals personer, så skedde det uti atrium eller i peristylen eller också i en särskild med pelarrader prydd stor sal, sådan som palatsen på den tiden icke längre kunde undvara. Här voro då äfven bord i stort antal, men hvart och ett stod för sig och var anordnad som i triclinium.

Den vanliga matsalen hade endast ett matbord i midten, och stodo vid tre af detsammans sidor med stoppade dynor försedda bänkar eller snarare bäddar, ty grekerne, liksom romarne sutto icke till bords, utan intogo måltiden i liggande ställning. Den fjerde sidan stod tom för de uppässande tjenarne. Hvarje bädd var afsedd för tre personer, så att högsta antalet bordsgäster var nio; de gamle hade nemligen till regel, att gästernas antal ej fick vara större än sånggudinnornas, således nio, och ej mindre än gratiernas, det vill säga tre. Bädden kallades, efter det antal personer den rymde, triclinium, och detta namn öfverfördes sedan på hela matsalen. För öfrigt inskränkte sig väl bohaget till bord, som uppbyro de dyrbara, till prydnad utställda lyxföremålen, konstnärligt arbetade kärl af ädla metaller eller af den högt värderade korintiska metallen, blandningskärl och pokaler med figurer i drifvet arbete, ciselerade, inlagda med guld och silfver, såsom de af tidens metallteknik kunde åstadkommas till den högsta konstnärliga fulländning. Jemväl funnos kärl af ädla stenar och halfädelstenar äfvensom de yppersta glasarbeten, sådana som nu kallas "millefiori", med utslipade figurer och ornament i pålagdt glas eller nätartadt spunna af en finhet, som till och med öfverträffade Venetianarnes liknande arbeten från sextonde århundradet. På Augusti tid voro romarne och grekerne redan sedan länge konstvänner i denna riktning och sökte redan då med förkärlek att komma i besittning af äldre konstföremål.

Synnerligen stor vigt fäste man vid bordens dyrbarhet, så väl med afseende å ämnet hvaraf de voro gjorda, som det konstnärliga

arbetet. Matborden voro lägre än våra för att kunna vara bekväma för de liggande. Detta bruk inverkade äfven i annat afseende på formen. Då de gamle icke såsom vi hade benen under bordet, så behöfde skifvan ej heller skjuta fram så mycket; derigenom blefvo äfven bordsfötterna och underredet mycket mer synliga och kunde följaktligen mycket förr försees med rik prydnad än våra bord. Vi, som, trots de förändrade omständigheterna, likväl ej sällan efterhärma de gamle, kasta dervid mycket konst rent af under bordet. De gamle konstnärerne gäfvö ofta bordsfötterna former hemtade från djurriket, så läto de t. ex. skifvan uppbäras af två från hvarandra vända gripars vingspetsar, ändå oftare gjordes bordsfötterna i form af vådurs, lejons eller andra djurs ben, men aldrig uppbars väl skifvan af hufvuden, såsom man nu ofta får se. Hos rikare romare förekommo ej sällan bord af ädla metaller, mera ofta förekommande voro marmor- och bronsbord; oftast bestod underredet af brons, på hvilket hvilade en skifva af marmor eller trä. Allt hvad de gamles metallteknik kunde åstadkomma användes på dessa bord. Andra bord inlades på konstrikt sätt med elfenben och sköldpadd, men de dyrbaraste voro dock väl de, som man tillverkade af Thujaträdets stam, hvilket träd endast förekom i erforderlig grofhet i Afrika i Atlas' bergstrakter och jemväl der endast högst sällan. Dessa bords-skifvor togos af stammens genomskäring, och det så nära roten som möjligt, emedan der var den vackraste ådringen, än liknande en tigerhud, än en påfogelsstjert. Ett sådant bord med en äkta skifva stod väl köparen till en million sestertier eller mer än 100,000 kronor. För att mångfaldiga det nöje, man hade deraf, skuros tunna skifvor af dessa stammar, med hvilka man beklädde bordsskifvorna.

Bäddarne i de rikes triclinier stodo ej efter borden i dyrbarhet. Ställningarna, som uppbuo kuddarne och täckena, voro liksom bordens underrede arbetade af dyrbart trä eller metall. De pryddes med framställningar i upphöjdt arbete eller med inläggningar i elfenben och sköldpadd. Understundom hängdes kring nedre delen tygstycken af siden, rikt inväfda med guldtråd

eller med figurliga scener, som t. ex. framställde jagter eller eljest hade afseende på bordets nöjen. Kuddarne på dessa bäddar voro mjukt stoppade, och öfver dem lågo präktiga purpurtäcken eller brokiga tygstycken från österlandet, från Babylon eller Egypten, hvarjemte man till stöd för armen hade små runda dynor, som voro prydligt broderade med guldtråd. Lägga vi nu äfven härtill, att blommor voro strödda öfver rummet, äfvensom fina spån af saffran och cinnober och deremellan gnistrande stoft af marienglas, så kunna vi väl föreställa oss att det icke saknades prakt och konst i de gamles matsalar, åtminstone ej i de rikes hus och vid festliga tillfällen.

En sådan konstnärligt smyckad bädd utgjorde jemväl i andra rum den viktigaste delen af bohaget, så t. ex. i mannens arbetsrum, ty när romaren eller greken var i sitt hem och arbetade, läste, forskade eller tänkte, ja till och med skref, så gjorde han det i lig-gande ställning. Han hade då väl endast ett litet bord med skrif-don stående bredvid sig. Äfven i sängkammaren, som oftast var genom förhängen delad i tre afdelningar, så att den första var afsedd för tjenaren som skulle passa upp, den andra var påklädningsrum och den tredje sofrum, utgjorde sängen, om icke det enda, dock nästan det enda bohaget. Så mycket praktfullare var den också utsmyckad, liksom bädden i matsalen hade den en rikt arbetad ställning, på hvilken lågo dyrbara österländska täcken, öfver hvilkas egande man var mycket stolt. Martialis berättar om en man, som ställde sig sjuk och lade sig till sängs, för att få tillfälle att visa en vän, som kom till honom på besök, det utmärkt vackra täcke, han nyss hade fått från Alexandria.

I de öfriga rummen, der fruntimren hade något att göra, såsom i sällskapsrummen, der de togo emot besök, voro stolar mera vanliga än bäddar, utom i boudoiren, der den romerska damen icke kunde undvara en rikt utsirad hvilobädd. Bänkar brukades mera på offentliga ställen och i tarfligare bostäder, men för öfrigt endast i förstugor samt alltid i atrium, der de voro väggfasta. I exedran, det så praktfullt som möjligt prydda mot-tagningsrummet, hvilket väl närmast motsvarar våra dagars förmak

eller salon, funnos förutom bord vanligen endast stolar. Fruntimren sutto alltid under det mannen lågo, och till och med vid måltiderna antogo de männens bruk först långt fram i tiden. Gamla målningar visa oss dem alltid sittande till bords bredvid sina liggande män eller manliga gäster. Under sådana omständigheter fingo naturligtvis stolarna samma rika utsmyckning som borden, bäddarne och sängarne. De voro än af trä eller elfenben, än inlagda med sköldpadd, än af marmor eller af metall med rikt upphöjdt eller inhamradt arbete. Äfven i afseende på formen voro stolarna af mångahanda slag. Man hade sådana som voro helt enkla utan något stöd, andra med korsade ben eller ock på fyra raka ben med svarfvade kulor som fötter, eller med ryggstöd och jemväl med stöd för armarne, öfverdragna med rotting och skinnbeklädda, stoppade och med kuddar. Stödet hade vanligtvis en stark lutning bakåt för att vara mera beqvämt för kroppen och göra ställningen mera behaglig, och hade ofta en halfrund form för att sålunda bättre kunna sluta till om ryggen och skuldrorna. Mångfaldiga exempel från väggmålningarna och äfven några sittande qvinnostatuer, såsom Agrippina den yngres, tyckas lära oss, att de grekiska och romerska fruntimren lade synnerlig vikt vid en vacker och elegant hållning då de sutto, vid armarnes och händernas läge, fötternas ställning och klädernas veck, och dessa bildstoder kunde vara ganska goda förebilder för mödrar och lärarinnor. Likaledes kunna de antika stolarna tjena oss till mönster i flerfaldiga rigtningar, ty stolarna hafva i våra dagar oftast föga lyckade former, så äro t. ex. rygg och säte ofta stoppade konvext i stället för konkavt, så att den sittande gungas och i hvarje ögonblick af oro måste byta plats och ställning.

Det fanns äfven ett annat slag af husgeråd, som var af stor betydelse uti den antika bostaden, det nemligen, som afsåg belysningen. Det är anmärkningsvärdt, huru enkel de gamles lysapparat var eller på hvilken låg ståndpunkt den befann sig i tekniskt afseende, och hvilken konst som deremot användes på att pryda densamma, och dock skulle man i de jemförelsevis mörka bostäderna, med bristen på fönster och sällsyntheten af glas i fönstren

hafva väntat att de gamle egnat sin uppfinningsrikedom på att åstadkomma en mera verksam, konstgjord belysning än den från den enkla veken i oljelampans pip. Ett klarare sken kunde endast åstadkommas genom att öka antalet vekar och lågor, ty en allt för tjock veke skulle hafva framkallat os.

De små med reliefer eller på annat sätt prydda lamporna af lera eller brons hafva bevarats till våra dagar i stort antal. De äro vanligen afsedda för en veke, men äfven någon gång för två eller flere. Platta till formen, med pipen på ena sidan och handtaget på den andra, kunde de bäras omkring och stodo stadig, der man stälde dem. För att emellertid hafva dem högre öfver ögonen eller på lämpliga ställen i rummet, t. ex. i närheten af sin arbetsplats, hade man olika och mycket rikt smyckade ställningar eller kandelabrar att ställa dels på bordet, dels på golvet. I fattigare hus voro de af trä, i rikare deremot af brons och silfver. De, som stodo på bordet, voro lägre och antingen så formade att lampan kunde ställas på en tallrik, som vanligen uppbars af en figur, eller ock voro de så inrättade att man på dem kunde hänga upp en eller flere lampor. I senare fallet var kandelabern ej sällan framställd som ett träd med grenar, mer eller mindre naturalistiskt behandladt. De kandelabrar, som skulle stå på golvet, hade till hufvudbeståndsdel ett mycket fint, smärt, reffladt pelarskaft, som likt ett rör växte fram ur en fotställning och upptill bar en rund tallrik. Tallriken och foten, den senare oftast tänkt som trefot med tre djurben, äfvensom mellanlederna och kapitälerna, hvilken vanligen hade form af en stiliserad blomkalk, äro på de många till oss bibehållna exemplar, hvilka merendels äro af brons, utarbetade på det finaste och dessutom rikt försedda med ornamentala och figurliga reliefer, ibland äfven rikt prydda med inläggningar i silfver, så att de kunde vara en prydnad äfven för de präktigaste rum. Det fanns jemväl ett tredje slag af kandelabrar, hvilka väl mest användes i yttre och större rum, såsom i atrierna och peristylerna, samt ute i det fria. De voro tillverkade af marmor och redan till följd af materialet af mera kraftiga former. Äfven deras förnämsta del utgjordes af ett pelar-

skaft, som var lindadt med vinrankor, murgröna och andra ornament i upphöjdt arbete. Upp till bar detta pelarskaft äfvenledes en tallrik för att ställa lampan på, men det uppsteg från ett högt underlag, som vanligtvis hade form af ett tresidigt altare. Dessa kandelabrar, af hvilka det finnes ganska många i museerna, skulle kunna vara utmärkta förebilder för ställningar att uppbara gaslågor eller ljus, helst i yttre rum och förstugor.

Om vi vända oss från detta, för den antika bostaden så nödvändiga och så egendomliga husgeråd till de öfriga nödvändighetsartiklarne, till de föremål som hörde till matbordet och till dem som hörde till toaletten, skola vi allestädes finna samma till allting sig utsträckande konstsinne, som icke försummar någonting, och som slutligen i allt åstadkommer den fullkomligaste konstnärliga harmoni. I den antika bostaden råder konsten öfverallt, ända in i det minsta.

Men så skulle det ej länge få förblifva. Redan Pompeji, så som vi hafva funnit det, står med sin konst och sin dekoration helt nära förfallet, som till och med i flere afseenden redan synes vara inbrutet. Snart skulle det, samtidigt med romerska rikets småningom skeende upplösning, oafvisligt börja förstörelsens verk, till dess slutligen, då konsten sjelf redan blifvit förvildad, barbariska folkslag dessutom, det ena efter det andra, inbröto öfver den klassiska världen och tillintetgjorde all kultur och konst, så att medeltiden måste börja arbetet på nytt.

13. Slättlandet.

Efter *Petöfi*.

Ej er bergstrakt, skrofliga Karpathen
 Granbeväxt, romantisk till mig talar,
 Er beundrar jag kanske, ej älskar,
 Ej min tanke går i edra dalar.

Men på "Unterlands" hafsglatta slätter
 Är jag hemma, såg jag dagen bräcka.
 Fri som örnen är min själ, då steppen
 Sin omätlighet jag ser utsträcka.

Då min tanke upp till molnen svingar
 Och sin flygt högt öfver jorden sträcker.
 Och allstäds emot mig småler heden
 Som till Theiss alltifrån Donau räcker.

Under luftklar himmel tonar klockklang,
 Som från Lill-Kumaniens hjordar stiger;
 Middagstiden invid brunnen samla
 Sig så ko, som oxer bred och diger.

Och en hästhjords vilda flykt nu susar.
 Genom luften, deras hofvar dåna,
 Att åt herdens glädje uttryck gifva
 Höga rop och piskans klatsch sig låna.

På en landtgård axrikt hvete vaggar,
 Uppå vindens mjuka armar buret,
 Med smaragdens ljusa färg det kransar
 Fält af ingen lie ännu skuret.

Hitåt ifrån vasskrönt dam nu komma
 Vilda gäss i skymningen och brusa
 Genom luften, skrämnda af de fläftar,
 Som i qvällens stund bland säfven susa.

Långt från alla värdshus står der ensam
 Midt på steppen krog med skorsten ramlad,
 Sökt af törstig hop, när den till marknad
 Drar till "Kecskemét" i skara samlad.

Der vid krogen står förkrympt en björkskog,
 På melonrik sand så gul han glänser,
 Bullersamma orren der bygt näste;
 Barnstoj aldrig än nått dessa gränser.

Ljuf der doftar sorgfull tusensköna,
 Doftar Anemones blåa blomma,
 Hit i middagshettan att sig hvila
 I den svala skuggan, ödlor komma.

Fjärran, hvarest himlen rör vid jorden,
 Dunkelblå, sig fruktträdstoppar höja,
 Och der bakom dem, molnstoder lika,
 Några stadstorns spetsar ock sig röja.

Skön är du, åtminstone för mig, o,
 "Unterland", mitt fosterland, min vagga,
 Här skall ock min kistas lock sig sluta,
 Då mig döden i sin sömn vill vagga.

L. v. K. *)

14. Vid en moders jordfästning.

Hvart går färden i den stilla qväll?
 Stödd vid sonlig arm du sakta skrider
 Genom lunden till ditt sommartjäll. —
 Lemnad oss till tröst från forna tider,
 Nyss du fridfull satt vid strandens våg
 Bland de dina, perlan uti ringen,
 Och i hvarje blick, som till dig såg,
 Läste du, att du var kär som ingen.

Många vintrar redan strött sin snö
 I ditt hår, och stegen äro tunga.
 Liksom vågor på en stormig sjö
 Re'n bakom dig flydda åren gunga.
 In i lugna hamnen har du styrt,
 Och på jemnad våg din julle glider.
 Men din aftons ro du köpte dyrt
 Med ett lif af arbete och strider.

Som en drottning är din stilla gång.
 Med ditt saktmod har du allt besegrat,
 Och den frid, som öfvergår förstånd,
 I ditt hjerta tyst, men djupt sig lägrat.
 Lugn du ser en öfvervunnen verld
 Fåfångt bjuda dig en fröjd, som dårar.
 Af dess skänk till slut du fick din gård:
 Blott en graf med dagg af dina tårar.

*) I *A Nök Munkaköre* (Det Qvinliga Arbetet), en ungersk tidskrift för uppfostran, husflit och dame-moden, som utgifves i Pest två gånger i månaden, förekommer under titeln Skönlitteratur Lotten von Krämers dikt (*Krämer Sárolda kölleménye*) Masten (*Az árboc*), hvilken dikt redaktionen i en skrifvelse till öfversättaren kallar "ein ausgezeichnetes Produkt einer reichbegabten dichterischen Muse". Öfversättningen, som är förträfflig, är af ungerske skalden Vilhelm Györy (Györy Vilmos), Tegnér's och Runebergs öfversättare, om hvilken biografiska meddelanden stå att läsa i Ny Illustrerad Tidning för den 31 Januari. Rörande den svenska skaldinnan lemnas i en not följande upplysning: "Författarinnan af ofvanstående poem har på ett utmärkt sätt och grammatikaliskt troget på svenska språket återgifvit flere af Petöfis och Aranis skönaste dikter.

Der du gömmer från din ungdoms dar
 Minnen, solbeglänsa, rena, ljufva.
 Främst hans bild, hvars brud du en gång var,
 Fjerran fångad som en skogens dufva.
 När han fordom djerf sin bana bröt,
 När han brottades i bardaleken,
 Du din kärleks frid kring honom knöt,
 Som en krans af rosor knyts kring eken.

Der du gömmer ock det smärtans svärd,
 Som ditt hjerta stungit likt Marias.
 Kär för Gud, du var hans aga värd;
 Genom sorg din ande skulle frias.
 Om den pröfning, som med iskall hand
 Griper hjertat, lidande dig bringar,
 Dock din ande, löst ur jordens band,
 Lyfter dig mot Gud på dolda vingar.

Derför, fastän glad och nöjd du är
 Bland de dina, dock till hälften redan
 Bort från dem din längtan tyst dig bär —
 Ack, vi det förstodo länge sedan.
 Kärleksfullt mot oss ditt öga ser,
 Vänligt du mot barnens lekar nickar,
 Men med andens bidan ännu mer
 Mot odödlighetens verld du blickar.

Som en drottning är din stilla gång. —
 Livets bästa krona har du funnit.
 Löst i anden utur verldens tvång,
 Har i Kristi tro du seger vunnit. —
 Hvad, du vacklar; — tungt det häfs, ditt bröst,
 Och din kind är blek i aftonglöden;
 Lider du? Åh nej, med bruten röst
 Svarar du, »nej, det är bara döden.»

Bara döden! Så han kom till slut
 Smärtfri, med en engels lena händer.
 Och den själ, som troget kämpat ut,
 Bär han hastigt bort till ljusets länder.
 Der den Herre, som du trodde på,
 Som sitt barn i korsets skola danat,
 Möter dig och lär dig fullt förstå
 Helig kärleks lif, som här du anat.

Sörjande vi kring din kista stå;
 Den vi snart i grafvens boning gömma,
 Men det hopp, som glänser deruppå,
 Aldrig vi, hur lifvet skiftar, glömma.
 Derfor, när du sänks bland stoft och mull,
 När de ramla här på jorden stöden,
 Hör, vi säga ock: för *Jesu* skull
 Ej vi klaga; — *det är bara döden.*

F. G.

15. Bref till Hemmet

från en i Brasilien bosatt ung svenska.

Atlantiska hafvet d. 10 Juni 1869.

Ömt älskade vän!

Nu vill jag fortsätta beskrifningen öfver min resa; visst går det litet illa under fartygets vaggande och skakande, men nöden har ingen lag, heter det, och om jag skall hinna meddela något, måste du hålla tillgodo med ett mindre väl skrivet bref.

Jag vill minnas, att jag slutade mitt förra bref, som afsändes från London, just då vi skulle resa till Southampton.

Vi ankommo dit först kl. $\frac{1}{2}$ 11 och hade sedan ett fasligt bråk för att få våra saker ombord, hvilket kostade oss hvardera $\frac{1}{2}$ pund. Det var en mindre ångbåt, som förde oss till det ute på redden liggande stora ångskeppet, hvars namn är *La Plata*. Det är ett ofantligt stort fartyg, med en maskin om 1,000 hästkrafter och 98 mans besättning förutom kaptenen.

Vi 2:dra klassens passagerare hafva ej tillträde till 1:sta klassens salong, men jag har begärt tillstånd att få vistas på akterdäcket, hvilket beviljats. Som det ej finnes något piano ombord gör det mig detsamma hvar jag är. Vi äro likväl icke i fullkomlig saknad af musik ombord, ty bland passagerarne äro två violinister och tvenne amatörer på messingsinstrumenter. Vi äro omkring 50 passagerare, tråkigt nog mest herrar. Här äro representanter af nästan alla nationer, och i språket råder en babylonisk förbistring; den ena förstår ofta ej hvad den andra säger. Till hyttkamrat har jag fått en tyska, rätt hygglig, men

förskräckligt pratsam. Mathållningen är ganska bra. Till frukost får man smör och bröd med kaffe utan grädde och gruffligt starkt. Middagen: soppa, tvenne kötträtter att välja på, och två gånger i veckan pudding till efterrätt. Intet eftermiddagskaffe. Qvällsmaten består af thé, färskt smör och bröd. Stewarden har sagt mig, att om jag ibland skulle vilja hafva någonting särskildt, vill han åtaga sig att anskaffa det, naturligtvis mot betalning.

Kl. 3 lemnade vi Southamptons hamn och kommo ut i Engelska kanalen. Här är herrligt; luften så ljum och behaglig, och på däck känner man ej stort till någon skakning. Vi hafva nu lemnat Kanalen och gå med frisk fart utåt Atlanten, längs utmed franska kusten.

Den 12:te. Nu hafva vi passerat Cap Finisterre, men det skedde kl. 12 på natten, således fick jag ej se någonting deraf. I dag regnar det, så jag har sökt mig en plats på mellandäck, der jag kan både arbeta och skrifva. Jag har fått en stol af vår unge läkare här ombord, och den får jag flytta hvar jag vill. Doktorn är mycket hyggelig och ser mycket bra ut; han har utverkat att jag och min tyska reskamrat fått en bättre hytt. En stor förtret för mig är, att jag ej har något pass, hvarför jag måste skaffa mig ett sådant då vi komma till Lissabon, ty kaptenen skall hafva alla brasilianska pass om händer.

Utanför Pernambuco. Den 27 Juni 1869.

Min egen älskade vän! Några rader vill jag till dig innesluta i Emma Ö:s bref, för att underrätta dig om, att jag mår fullkomligt väl och önskar af innersta hjerta att I alla gören detsamma. Roligt vore att här få komma i land, men det är för stark sjögång för att onödigtvis ge sig ut, helst som fruntimren måste hissas ned i en stor stol. På afstånd presenterar sig staden ganska vackert. Detta är första anblicken af det land, der jag en längre tid kommer att vistas.

Du får ej undra på, att jag ej nu sänder beskrifning öfver Lissabon, Sit Vincent m. m., men här är ett så förfärligt sorl och bråkande, att man knappast kan tänka; dessutom dröjer det ej länge innan jag kommer till min bestämmelseort, efter hvilken jag dock ej längtar, ty resan har för mig varit mycket behaglig. Doktorn har bidragit mycket till min trefnad under denna färd, ty han är en mycket bildad man och dertill synnerligt välvillig. Hvarje morgon har han skickat in till mig utmärkt thé, och

hvarje middag kommer han med en tallrik frukter och dylikt; äfven har jag fått tillåtelse att begagna baden ombord. Den 25:te passerade vi linien, och försiggick då den sedvanliga "hönsningen", som vi så ofta hört Walter beskrifva.

Farväl för denna gång, min älskling.

Campinos 11—28 Juli 1869.

Ömt och innerligt älskade vän!

Som jag är öfvertygad att du oroligt längtar att höra huruvida jag lyckligen anländt till min bestämmelseort, skrifver jag genast efter ankomsten hit dessa rader och lägger sedan till hvad jag hinner innan brefvet afgår. Men ack! om jag nu hade dig här, i stället för att sitta och prenta på papperet! Huru torrt blir det ej, och hur mycket blir ej glömdt som man ville säga. Ja, kunde jag nu omtala allt hvad du helst ville veta, min rara vän! O, att I alla måtten vara vid god helsa då detta bref kommer fram. Går det lyckligt, så bör det vara framme till Augustadagen, och i sådant fall kan du tänka dig tusentals lyckönsningar till dig och Hilma inneslutna i detta bref. Om jag kunde, skulle jag den dagen dricka dubbelt så mycket kaffe som vanligt, eder till ära, men jag fruktar, att jag redan dricker för mycket.

Men jag skall nu ej uppehålla mig vid bagateller, utan fortsätta beskrifningen på min resa.

Som jag afsände mitt bref vid ankomsten till Lissabon kunde jag ingenting säga om den staden, som i mitt tycke var förtjusande vacker genom sitt läge alldeles invid Tajoffoden. Husen voro utvändigt af porcelaine i alla möjliga färger, och hvarje hus hade sin balcon, men gatorna voro osnygga och uppfyllda af tiggare. Vi uppehöll oss der så kort, att vi ej hunno bese några märkvärdigheter; jag nödgades i stället, för erhållande af pass, uppsöka konsuln, som heter Kantzow, hvilken vi till en början ej träffade hemma utan endast hans fru, den mest förtjusande varelse man kan få se. Jag satt länge och språkade med henne och måste lofva att återkomma för att träffa hennes man, hvilket jag äfven gjorde, sedan vi på ett franskt hotell försett oss med en god middag, der vi fingo äkta spanskt vin. När jag kom till vår gode konsul kunde han ingenting göra för mig, emedan det var söndag, och han till följd deraf ej kunde träffa brasilianska konsuln. Jag måste således lemna Lissabon utan pass, med förhoppning att få ett sådant i S:t Vincent.

De små båtar, som hemtat oss ifrån La Plata, återförde oss dit igen, under en förskräcklig storm; vågorna slog ofta in och vi voro ganska gläda när vi åter befunno oss ombord på "paketen". Från Lissabon medföljde en mängd otrefliga portugiser, hvilka, så snart ångbåten sattes i gång och började vagga litet, höllo — som Sehlstedt säger — "flytande föredrag vid relingen". Snart var åter land ur sigte. Den 16 passerade vi Cap Teneriffa, men på så långt afstånd, att det syntes blott som ett skuggspel, men i sanning ett herrligt skuggspel, ty solen gick just ned bakom dess spets, som höjer sig 12,000 fot öfver hafvet. Den 18 kommo vi in under tropikerna och skulle hettan då hafva varit outhärdlig om vi ej haft motvind, hvilken i förening med ångbåtens fart förmildrade värmen. Den 19:de såg jag flygfiskar för första gången. Den 20:de anlände vi till S:t Vincent, en af Cap Verdöarne. Då jag om morgonen kom upp på däck möttes mina blickar af kala klippor och berg, som reste sig öfver hvarandra tills topparne förlorade sig i molnen. Några små hus lågo likasom i en grop vid sjökanten; anblicken af det hela var storartad och jag har också aftecknat denna tafla, d. v. s. jag kopierade den efter en af officerarnes ritningar. Ett vackrare vatten har jag aldrig sett, det var alldeles blågrönt och så klart, att man kunde se botten. Infödingarne kommo roende ut till oss för att bjuda ut åtskilligt, såsom broderier, skrifchatull, syskrin m. m.; men allt var mycket dyrt och var förfärdigadt i Madeira. Jag tänkte på vår kära Walter när jag såg alla dessa saker; hur ofta hade han ej köpt sådant för att skänka oss vid sin hemkomst. I andra båtar kommo negrer, som döko för en silfverslant, och roligt var att se huru de i vattnet kämpades om priset. Vi foro i land, men derigenom försvann all illusion. Först och främst omringades vi vid landstigningen af ett dussin negerbarn som voro till största delen nakna (då mådde din tös ej för godt); de tiggde naturligtvis. Föröfrigt finnes väl ej under solen en plats mindre lyckligt lottad än denna. Ej ett enda träd, ej ett grässtrå, utan endast sandbankar! På fyra år hade der ej fallit en regndroppe; befolkningen tycktes mig vara barbarisk och deras hyblen sågo förfärliga ut. Der fanns likväl en konsul, hvilken, i parentes, förstod att taga bra betaldt för ett pass, nemligen ett pund. Så är det: man silar mygg och svaljer kameler emellanåt. Sedan jag i tre timmar vandrat omkring i sand och grus, var jag glad att få återvända till ångbåten, som, efter att ha intagit kol, åter lyfte ankar. Den 21:a var det förfärligt hett, jag nytt-

jade då för första gången min linneklädning. Du kan ej föreställa dig huru kläder fara illa på sjön, dels af den salta luften, dels af kolröken. Den dagen fick jag en solfjäder af en spanior, en äldre man, som tyckte särdeles mycket om "jungfru Agnes", som han kallade mig; han talade norska, ty han hade vistats flera år i Norge. Solfjädern var köpt i Lissabon.

Den 23:e var en märkvärdig midsommarafton för mig, som ej såg ett grässtrå eller en blomma, endast himmel och vatten. Jag tänkte den dagen mer än vanligt på eder. Om aftonen dansade vi på däck, och du kan ej tro hur roligt det var att se all denna dans af så många olika nationer.

Den 24:e var jag tidigt uppe för att af solen emottaga en helsning från den kära fädernejorden. Skillnaden i tid är blott 4 timmar, således kunna vi betrakta samma måne. När klockan här är 12, så är hon 4 i Sverige.

Den 25:e passerade vi linien.

Den 27:e anlände vi, som jag nämnt, till Pernambuco, men som sjön alltid går mycket hög der, ville ingen, som ej var nödsakad dertill, äfventyra att fara i land. Vi hade nog af att se på dem som måste lemna ångfartyget, nemligen en fru Simsen med 2:ne barn och deras Bonne. Hennes man kom ut för att taga emot dem, och när de skulle ned i den lilla båten, måste de hissas en i sender i en stol. Mannen blef genast sjösjuk, frun svimmade, sköterskan var likblek af förskräckelse och barnen skreko med full hals, ja, det var en sorglustig syn.

Den 28:e lemnade vi hamnen, föröfrigt ingenting anmärkningsvärdt, förutom en herrlig regnbåge. Hvad jag mest njöt af på sjön var solnedgången, det herrliga månskenet och stjernhimmeln. Kl. 6 blef det alltid mörkt, således hade man långa aftnar, då vi ibland sysselsatte oss med att spela casino och mariage om en flaska lemonad.

Den 30:e kommo vi till Bahia, hvars inlopp var det mest förtjusande man kan se. Den sydländska naturen började der att visa sig i all sin prakt. Små nätta villor, framträttande mellan ofantliga höjder, beväxta med kokos- och palmträd och en mängd andra växter, företedde en oändligt vacker tafla; der var äfven en mängd små fiskarbåtar, af hvilka man endast såg seglen och hälften af den deri sittande menniskan, ty sjelfva båten utgjordes af 2:ne hopspikade balkar. Vi rodde i land och funno staden, lik de flesta sydländska städerna, smutsig och otreflig. Vi sågo inga civiliserade menniskor på gatorna, endast skrikande och

arbetande negrer. Negrinnorna voro temligen blottade, de hade endast ett hvitt och fint linne, så uringadt som möjligt, samt en kjol, som ej saknade volang. I Bahia var ej särdeles mycket att se, utom en del trädgårdar som lågo mycket högt, och dit vi blefvo burna i bärstolar af negrer (således kan man med skäl säga att vi blefvo uppburna i Bahia). Derifrån hade man en herrlig utsigt öfver hafvet. Hvarje besök i en stad kostade oss minst $\frac{1}{2}$ pund, ty den enklaste middagsmåltid kostade mer än den utsöktaste hos eder. I Bahia skiljdes jag ifrån en af mina ombord förvärfvade vänner, Mr Hudson, engelsman, gift i London der han har stor familj. Det var en riktigt rar gubbe och mycket snäll emot mig; han hade alltid något godt att bjuda på. Han lofvade att komma och helsa på mig, då han skulle lemna Brasilien, hvarpå jag likväl tviflar, ty det är en sådan obehaglig väg till Campinos.

Den 1:a Juli uppväckte blott sorgliga minnen, nemligen hågkomsten af min afresa från hemmet, enligt datum, för en månad sedan. Den dagen såg jag hajar i mängd.

Den 3:e kommo vi in i Rios hamn. Hvilket vackert inlopp! På bägge sidor omgifves det af höga skogbeväxta bergshöjder; här och der ett fyrtorn, en fästning och en villa framställde en herrlig anblick. Högsta spetsen af dessa berg kallas Coco Vada, höjer sig 1,000 fot öfver hafvet, och är, ehuru nästan lodrät, beväxt med skog. Vi qvarlågo ombord öfver natten, ty det var redan mörkt när vi kommo in i hamnen. Herrligt var att se huru hela staden var eklärerad och fyrverkeripjeser uppkastades här och der.

Den 4:e foro vi redan tidigt på morgonen i land med vår spanior, som ledsagade oss till herr Carlson. Du må tro att det ej var utan tårar jag lemnade La Plata; dels tyckte jag, så länge jag var der ombord, att jag var närmare dig, dels hade jag der haft många njutningsrika stunder, och alla hade bemött mig med den största aktning och välvilja. Hos Carlsons blefvo vi på det vänligaste och hjertligaste emottagna, och till min stora förnöjelse blef jag erbjuden att bo hos dem, ty Rios hoteller äro särdeles illa beryktade och de få som anses goda äro orimligt dyra. Carlsons bjödo till att roa mig på bästa vis. Först gingo vi in i en katholsk kyrka, der jag för mina kära uppsände varma och innerliga böner, derefter begåfvo vi oss i en elegant vagn till Botaniska trädgården, som med sina palmalléer, bambuskogar, dammar och springvatten företedde den mest storartade anblick.

Ja, man riktigt häpnade vid första ögonkastet. Hur roligt är det ej att få resa och se sig omkring i världen! Den väg vi färdades var obeskrifligt vacker. På aftonen köptes biljetter till theatern och kostade en loge 50 rdr svenskt; deraf kan du bedöma huru dyrt allting är. Logen innehöll blott fyra platser, men var belägen midtemot den kejsrerliga, och hade jag lyckan att få se hela den kejsrerliga familjen, hvars alla medlemmar sågo högst tarfliga ut. Prinsessorna voro klädda i täta, hvita garibaldilif och kulörta kjolar, alldeles som undertecknad, ty som jag hade hela min packning i tullen, fick jag af fru Carlson låna en charmant vacker sidenklädning, men då jag såväl till längd som omfång betydligt öfverträffade henne, nödgades jag sätta på mig ett garibaldilif, hvilket annars som du vet är min fasa. Vi fingo der se verdens största skådespelerska Madame Ristori, som spelade Médéa under oupphörliga bifallsrop. Dekorationer och musik voro medelmåttiga. Theatern är mycket stor och till det inre vacker, men utvändigt är den mycket ful. Gaslågan i taket hade form af en aster. Efter spektaklet souperade vi på ett hotell. Det var ju artigt mot en landsmaninna, eller hur?

Dagen derefter voro vi bjudna till svenska konsuln Åkerblom, der jag placerades i en soffa emellan värdinnan och en fransyska, samt några äldre fruntimmer som talade engelska med mig; mina reskamrater voro bättre lottade, ty de fingo tala svenska med konsul Å.

På förmiddagen hade jag att aflemna ett bref till franska konsuln ifrån fru B., med hvilken jag hade resällskap från Göteborg till London. Han var särdeles älskvärd och sade sig vara ledsen att ej kunna öfvertala mig att stanna i hans familj som lärarinna för hans två små flickor; den lärarinna de förut haft, hade blifvit vansinnig och rymt ifrån dem, samt slutligen dränkt sig. Carlson försäkrade mig om dubbelt så stora inkomster i Rio, som hos den familj jag ämnade mig till, men jag ville ej bryta det löfte jag gifvit.

Från Rio till Santos hade vi en obehaglig resa. Sjögången var förfärlig och alla portugiserna utan undantag sjösjuka; till min stora grämelse måste äfven jag (efter en hel natts vistande i en salong der alla voro sjuka) offra en nyss förtärd kopp kaffe. Nog var det bra försmädligt, då jag ej varit sjösjuk en enda gång under resan, och vi just befunno oss vid inloppet till Santos!

Santos var en mycket otreflig stad, och glada voro vi att efter ett par timmar få lemna den. Jernvägen förde oss nu genom urskogar, uppför höga berg till ett ställe som hette Jundiah, der vi togo in på ett s. k. fransyskt hotell, hvarifrån vi på morgonen med diligence, d. v. s. en präktig kalesch förspänd med 5 mul-åsnor, färdades till Campinos. Försynens beskydd äfvensom en säker körsven, en neger, hindrade oss att komma lemlästade fram. Att våra stackars kroppar kändes sönderbråkade efter 8 timmars färd faller af sig sjelft.

Här i Campinos vistas jag hos fru R. på den af henne bebodda plantagen, hvilket anses för den ståtligaste i hela trakten, men i mitt tycke är den ungefär som en bättre bondgård i Sverige. Huset är visserligen ganska stort, men rummen äro nästan tomma på möbler, och osnyggt är det öfverallt. Här finnes en liten nätt trädgård, som håller på att anordnas af en svensk trädgårdsmästare. Frun i huset, Donna Petronella, ser ut att vara ingenting mindre än egarinna af millioner. Hennes utseende är godt och vänligt, men tjenarinnorna i våra svenska hem tillåtas ej att gå så oordentligt klädda som hon visar sig, dock får man taga i betraktande att hon ständigt är krasslig; hon har vid sina 35 år haft 15 eller 17 barn. Klimatet här är herrligt, och för mig var det lyckligt att komma nu, medan vi hafva vinter och man således ej är besvärad af värmen. En afton gingo vi ned till slafvarnes bostäder, der de roade sig på bästa sätt, under dans och sång; besynnerligt att dessa beklagansvärda människor kunde vara så glada, men man får ihågkomma att de ej fått smaka någonting bättre. Deras håla — så kan jag gerna benämna boningen — var upplyst af några torrvedsstickor, som lågo brinnande på golfvet, eller, rättare sagdt, på marken. En neger slog enformigt på trumma, och de öfriga brukade sina lungor och skreko med full hals — allt var afrikanskt, såväl sång som dans. I början tyckte jag det var hemskt att se alla dessa svartingar, men sedan roade det mig ganska mycket. Jag tror att de här behandlas mycket menskligt, hvilket naturligtvis är egarens eget intresse, ty de lefva desto längre. Roligt var äfven att se huru de skördade kaffet, och till bevis att moccakaffet äfven kommer från Brasilien, sänder jag dig en böna. Jag har mycket svårt att vänja mig vid det starka kaffe som här brukas, ehuru det är godt i smaken.

I morgon kommer min principal och hemtar mig; det blir ej roligt att skiljas från sina vänner. Här i Brasilien är det så noga, att man ej vågar omtala att kamraterna och jag hafva

färdats på samma ångbåt, ej heller skulle det gå an, att någon af dem gjorde mig besök, utan Mr R. som förklåde. Ledsamt nog kommer jag ej att genast fara till den rätta plantagen, ty familjen vistas för närvarande hos sina släktingar; jag får således göra en resa på 6 à 7 svenska mil, hvarunder jag får spela rollen af stum.

Här växa de herrligaste rosor; jag önskar att jag kunde sända dig en i brevet. Frukttiden är ännu ej kommen, vindrufvorna äro ej mogna, men apelsiner finnas i öfverflöd. Från Rio skickade jag dig en liten ask med fotografier öfver staden. Doktor Vennig, som återvände med "La Plata", tog den med sig och lofvade lemna den till Nellys bror i London. Gud beskydde dig och eder alla, mina kära vänner!

Din dig ömt tillgifna tös.

Fazienda St Barbara den 22 Juli 1869.

Sedan jag nu blifvit litet hemmastadd i min nya omgivning fortsätter jag mitt genom afresan från Campinos afbrutna bref.

Skiljmessan från mina reskamrater var ganska svår, ty de hade begge varit som bröder för mig; men som min principal satt i vagnen och väntade, måste afskedet göras så kort som möjligt. Det var ett vackert equipage som skulle föra min principal och mig till hans plantage, belägen omkring $4\frac{1}{2}$ svenska mil ifrån staden. Vägen var vacker, men förfärligt oländig; på flera ställen fastnade vi i gyttjan och måste då stiga ur medan negrerna drogo upp vagnen; flera små dammar måste vi öfvervada och gick vattnet öfver vagnshjulen. Ej var mitt sinne gladt då, skall du tro, men tårarne fingo flöda inåt i stället för utåt och jag bjöd till att småle hvarje gång herr Chycho sökte göra sig förstådd. Oupphörligen möttes vi af åsnedrifter, lastade med kaffe, socker, bomull etc. Åsnorna voro af en mycket envis natur och ville stundom icke röra sig ur fläcken. Den främsta af dem var alltid utsirad med en mängd bjellror för att leda de öfriga; de åtföljdes äfven af en man till häst. Vi mötte äfven stora vagnar med förfärligt knarrande hjul, förspända med 3 à 4 par oxar, förda af en karl, som gick före dem med en stor stör i handen; allt detta upptog till en del min uppmärksamhet, för

öfrigt spelade jag rolen af den stumma. Till min stora ledsnad vistades ej familjen på sin egen plantage, utan hos fruns moder, hvarföre vi endast här bytte om hästar och fortsatte färden till den andra plantagen, som jag nu vill beskrifva.

Vi framkommo först i skymningen efter att ha färdats hela dagen. Donna Barbara (så heter frun) kom ut och tog emot mig. Hon är mycket klen till helsan och blek som ett lik. Hon har nyligen fått en liten gosse. Jag infördes i ett stort rum utan golf och utan andra möbler än ett bord, stolar och hängmattor, samt föröfrigt uppfyllt af menniskor — som jag tror Donna Barbaras hela släkt, nemligen hennes föräldrar, 17 syskon, tanter och farbröder (alla välfödda och trinda) hennes egna barn, 7 till antalet, och dessutom en skara negerbarn, hvilka, sittande omkring sina hoar på golfvet, med begärlighet intogo sin aftonmåltid, med fingrarne förstås. Det gjorde ej något särdeles angenämt intryck på mig. Vid vår aftonmåltid placerades alla omkring det stora bordet och var maten verkligen ganska god; för mig fanns der kyckling och mjölk, och dessutom en god kaka. Du kan föreställa dig plantagens storlek om jag nämner, att här hvarannan dag slagtas en oxe.

Jag var mycket glad då vi följande dagen fingo lemna detta ställe. Jag placerades emellan mina bägge elever, den ena 16, den andra 13 år, utmärkt snälla och vänliga flickor; den äldsta skulle vara en skönhet om hon ej vore så fet. De hafva svart hår och bruna ögon, men hafva ej mörkare hy än någon af oss. De tala ganska snällt fransyska, hvilket gläder mig så mycket mera som ingen af föräldrarne talar annat än portugisiska. Vägen hit var obeskrifligt vacker. Äfven här infördes vi uti ett rum utan golfbeläggning och utan annat tak än tegeltaket. Möblerna utgöras af ett matbord, stolar, tre hängmattor, en jernspis — der all maten lagas — samt föröfrigt ett dussin negrinnor, hvilka på minsta vink äro till hands. På ena sidan om denna sal är vårt läsrum, äfvensom förmaket, begge treffliga rum, ehuru så enkla som möjligt. Tapeter finnas ej, väggarne äro hvitmenade; förmaket har soffa, ett bord, stolar och ett par hängmattor samt ett piano, ej särdeles godt, fastän det endast är två år gammalt. Ifrån det första rummet går en trappa upp till mitt rum, som jag nu fått riktigt treffligt, endast der kommer glas i mitt fönster, men det går ej så fort, ty någon glasmästare finnes ej på stället.

Om morgnarne är här mycket kallt, men på dagen och aftnarne är det den herrligaste luft man kan önska sig. Mina vägg-

prydnader utgöras af bjelkar, som gå kors och tvärs, och tak har jag, sådant det är; att dagern lyser derigenom faller sig ej så noga. Ett litet skåp på fyra fötter tjenstgör såsom byrå; vidare har jag två bord, hvaraf det ena begagnas till skrifbord, det andra som toilettebord, belagdt med en af mina handdukar; en säng så stor, att både du och jag kunde få rum der, men, tyvärr, med brasilianska madrasser, hvilka, om man ligger på dem i 50 år, ej taga det ringaste intryck, utan på en stackars människokropp utöfva sin behöriga verkan; härtill kommer stärkta bomullslakan med breda kammarduksvolanger; filter har jag goda, en röd och en hvit, äfvensom ett kattunstäcke med volang. Handdukarne hafva både mellanspetsar och uddar (jag tror det duger åt din tös!). Ombyte af lakan och handdukar sker två gånger i veckan. Vidare har jag två stolar och, det bästa af allt, en hängmatta, der du kan föreställa dig att jag sitter, när jag efter slutadt arbete vill tänka på dig. Jag har ju glömt omnämna en liten spegel med förgylld ram; föröfrigt saknas aldrig i mitt rum friska blommor, och en silfverbricka fylld med frukter.

Från mitt fönster har jag en fri och vacker utsigt; om aftonen kommer månen och helsar på mig. Oaktadt all comfort har jag likväl svårt att sofva, ty rättorna hålla mig vaken. Hvarje afton inbäres ett stort kopparfat med ljumt vatten för fötterna.

Kl. 8 på morgonen börjas lektionerna; kl. 9 ätes frukost bestående af flera rätter, alltid kyckling och löskokta ägg åt mig. Bröd bakas äfven för min räkning, samt en god kaka af majs, ägg och mjöl, som ätes med smör och socker till kaffet, och är utmärkt välsmakande. För öfrigt serveras brasilianska rätter som jag ej förstår mig på. Brasilianerna äta ej propert, utan mycket otrefligt, likvisst ej med fingrarne, utan med präktiga silfvercouvert. Samma rätter brukas till alla måltiderna; det blir enformigt i längden. En liten negerflicka står och viftar bort flugorna med en hvit duk på en lång stång. Duken är grof men prydes af bred hålsöm rundtomkring; servietter nyttjas ej.

Alla äro utmärkt snälla och älskliga människor och göra allt för mig; om flickorna kunde läsa hvarje önskan i mina ögon så skulle de vara färdiga att uppfylla den, och tvärt emot R:s förmodan trifs jag här ganska godt. Om jag vill åka eller rida behöfver jag endast säga ett ord. Här tvättas hvarje dag och efter tvenne dagar får jag mina kläder tillbaka. Garneringar pipas likasom hos oss, men de blåna tvätten för mycket i mitt tycke.

Kaffeplanteringen är som en riktig park. Kaffet är jst nu moget och ser ut som körsbär, inuti hvilka ligga tvenne bönor. Jag får i nästa bref vidare redogöra för omgifningarne.

Frun sitter hela dagen i en hängmatta och syr åt sina barn. Hvad jag här kommer att sakna är umgänget med bildade personer, ty derpå är här stor brist. En plantage-egare var här på visit i går, han var barfotad. — I allmänhet äro de förfärligt oordentliga i sin klädsel, isynnerhet om fötterna; hafva de tofflor på, anse de sig redan vara ytterst "comme il faut".

Detta och mycket annat som hos oss skulle vara stötande får man söka vänja sig vid. Får jag blott vara frisk och veta dig hafva det någorlunda lugnt i hemmet, så blir nog allt bra.

Helsa nu alla släktingar och vänner från

din egen tös.

(Forts. följer.)

16. Om Yggdrasils-myten.

Anteckningar under en af *O. Arvesens* föreläsningar.

"Säg mig med hvem du umgås, och jag skall säga dig hvem du är" — om detta ordspråk eger giltighet i fråga om vårt hvardagsumgänge, så gäller det i än högre grad om det andliga lifvet, de tankar och det åskådningssätt, som äro oss mest förtrogna. I de hem, der all sträfvan går ut på förvärf och njutning af detta lifvets goda, lefva materialister och uppfostras sådana, då i andra hem deremot, der penningen är medel ej mål, och tankarne syssla med lifvets högsta uppgifter, man kan vara viss att barnen ock växa upp med högre tankar och vidare synkrets än vanligen är fallet. Men af ändå större betydelse är ett helt folks tanke-riktning för kändedomen af hvad detta folk är, och som det är i mytologien vi finna de äldsta minnena af alla folks tänkesätt, är det i vår gudalära vi också hafva att söka de stora tankar och den höga lifsåskådning, de underbart sköna syner som *våra* förfäder umgingos med. Vi se dem å ena sidan måla Odins bild, som andens uppenbarelse bredvid Tors, Balders och Frejas: sanningens, renhetens och kärlekens förkroppsligade sinnebilder; de skildra Tyr, som offrade sin högra hand för det gemensamma bästa och derföre kallades ärans gud — och af tankeumgänget

med dessa storartade gudagestalter växte ock fädernas egen storhet. De ställde sig på Tors sida i kampen mot råhet och mörker, de sökte i sitt lif införa en återglans af den fromme Balders oskuld, de sökte som Tyr att vinna den sanna äran genom att hängifva sig för allas välfärd. Men emedan de klart insågo att andra böjelser äfven bodde i deras egna hjertan, i lifvet omkring dem, råhetens, skrytets, sinlighetens, så brännmärkte de alla dessa oädla makter genom att till jätteverlden förlägga deras motbilder. Så diktade de t. ex. om en Rungner, denne råde hästuppfödare, som en gång kom till det strålande Valhall och der, oberörd af all gudaglansen, endast åt, drack och skröt omåttligt, allt under önskan att kunna sänka hela Åsgård i djupet, Freja undantagandes, ty qvinnoskönhet hafva äfven jättar öga för. Så framhöllo de Utgård-Loke som det uppblåsta skrytet, eller skildrade en Hyme, som drog ut på fiskafänge med Tor, men ej ville följa honom på djupet; ty blott så länge den själlöse jätten trodde att det endast gällde att fiska flundror, var han med, men då han såg att Tor *ville* något betydelsefullare, blef han illa till mods. Genom dessa skildringar hafva våra fäder ådagalagt, icke förakt för lifvets goda, som de gerna ville ega, men att de ej satte detta som tillvarons mål utan menade att *detta* skulle ställas högre; icke att de ej genom egen erfarenhet voro förtrogne med råhet och själlöshet, men att de föraktade dem hvar de uppenbarades, och ställde sig sjelfve på Tors, på sanningens sida i kampen mot desamma. Sålunda kunde de mörka makterna icke blifva *allrådande* i fädernas lif, ty desse hade sjelfve fällt domen öfver dem och nekat att godkännå deras herraväldé, äfven då de dukade under för detsamma.

Vi skola nu betrakta den lifsbild, som hade sitt ursprung i fädernas allra djupaste medvetande om godt och ondt, den sannaste uppenbarelsen af deras sträfvan mot ljuset och kamp mot mörkret, samt af deras gudars deltagande i densamma. Ty fädernas gudar voro *praktiska*; de beskådade ej verlden på afstånd utan lefde med i den. Oden kämpade och Brage sjöng i lifvets hvimmel, och i vackra bilder berättades om deras verk, utan att de neddrogos till hvardagslifvet, men ej heller alltför mycket skildes derifrån. Hela denna deras verldsåskådning samlades som sagdt i en bild: då de berättade om *lifsträdet*, om asken Yggdrasil.

Man frågar sig kanske hvarföre de just valde en ask för att försinliga lifvets träd och icke så gerna en ek eller fura; orsaken måste varit den, att asken är det segaste träd som finnes, och

är ej också menniskolifvet det obrytbaraste af allt, och som trots de många stormar hvilka skaka detsamma dock aldrig kullkastas, utan förblifver oförstörbart, odödligt?

De sade vidare att trädet egde trenne rötter och en af dem gick till brunnen Hvergelmer i Niflhem, der draken Nidhögg låg och gnagde på roten och härvid, om någonsin, diktade fäderna slående sannt ur deras egen sunda erfarenhet. Dessa kraftiga män och qvinnor insågo fullväl att kärlekens raka motsats, afunden, är värst af allt det som undergräfvor samfundet och menniskolifvet, och vi måste ge dem rätt; om vi gå ända till det första fallet finna vi att missunnandet af Guds makt åstadkom detsamma och ännu i dag ligger afunden på botten af all oenighet, från skolgossarnes gräl till kommunisternas läror (trots deras tal om ädla bevekelsegrunder) och krigen, som uppkomma ur den ene grannens afund öfver den andres makt; missunnandet ligger på botten af allt ondt, och våra fäder uttalade sin aning om den skada detta gör menniskolifvet, då de sade att trädet, på den sidan som stod närmast vid Hvergelmer, var ruttet och murket och de uttryckte, hedningar som de voro, dervid en sanning som gäller oss kristna ännu i dag; nu som då är det, som tär på lifsträdet, som gör lifvets flesta olyckor och misshälligheter, intet annat än missunnsamhetens Nidhögg.

Men lika sant och oändeligen skönt diktade de om trädets andra rot; ja, deras dikt är här så djup att kristendomen till denna deras tanke ej behöfde lägga något egentligt, endast gifva den ett nytt namn. Denna andra rot, trodde fäderna, gick till *den eviga sanningens* lifsbrunn. Trots Balders fall, menade de, var menskligheten ej helt och hållet lösryckt från det gudomliga, icke alla band som knöto jordens lif till evighetens voro brustna, och kunna vi neka dem rätt i denna deras tro på fortfarande samband med det ljusa, gudomliga lifvet, trots det att synden var kommen i verlden? Visserligen icke; ty hade det gudomliga ej egt någon rot i menniskoanden, så kunde kristendomen ej hafva bragt lif till densamma; hade ingen sanning funnits, skulle han, som sade: "Jag är sanningen och hvar och en som är af sanningen hör min röst", icke funnit någon lyssnare; om icke något i verlden funnits som varit Guds, hade Gud der intet haft att frälsa. Kristendomen kom ej med en helt och hållet ny åskådning, ty den gamla var ej i allo villfarande utan i mycket sund och riktig; men den gaf *en ny lifskälla*. Det som en gång är sannt förblir det ock i alla tider; derföre kom kristendomen ej med ny upplysning,

utan med ny kraft, en evig lifskraft för att *nå* det gudomliga lif, som redan hedendomen anade och efterlängade.

Denna andra brunn kallades, som vi veta, Urdarbrunnen, och de trenne nornor, som ösa af dess hvita heliga vatten för att dermed begjuta trädets rot och sålunda hålla lifvet vid makt, de benämndes ej Odens mör, utan Allfaders, denne så dunkelt anade store Gudens, hvars namn blott trenne gånger nämnes i hela gudaläran, men om hvars tillvaro i ett aflägsset fjerran de dock voro förvissade, liksom att han var den ende, sanne och slutligen tillkommande guden. De kände att dessa andra gudar ej hade evig lifskraft; de voro, äfven de, timliga, med deras ålders mått utstakadt och deras makt öfvergående; fäderna kände dem som sjelfgjorda gudar, idealer utsprungna ur deras eget inre, lefvande spegelbilder af folknaturen, dess geografi så att säga liksom dess historia; de målade i dem omedvetet sina egna drifter och förhoppningar, sitt lifs mål och sin längtan, sina begrepp om sanning och andrikhet, om kärlek och oskuld, och färgerna härtill togos ur deras eget hjertelag, deras egendomliga tänkesätt och andliga begåfning.

Ingen vet rätt hvad nornornas namn betyda; Grundtvig gissar att Urd var den som angaf planen i verldsloppet; Verdandi den som knöt händelsernas trådar och Skuld den som löste förvecklingarnas knutar. Hvilken nu emellertid deras betydelse må hafva varit, så hade gudarne midt emot den brunn, der de dvaldes, förlagt sin råds- och domsal Gladhem, dermed ställande sitt straff och sina domar i samband med den makt, som närde lifvet och dess krafter, och dermed ådagaläggdes att fädernas uppfattning också i detta fall var sann, ty de funno i gudarnas straffdomar ett godt, som bör aktas, i stället för ett ondt, som bör undflys.

Trädets sista rot gick genom rimtussarnes värld till Mimers brunn, ur hvilket ondt som godt kunde komma, och derföre måste Oden, det är *anden*, först viga densamma åt det godas sak. I de båda andra brunnarnes flöden kunna vi tydligt skilja ondt från godt, och känna de olika krafter och verkningar som Hvergelmer och Urdar-brunnen bringa oss, men denna tredje brunn var full af sådant, som kan medföra både det ena och andra, beroende på den ande som öser derur. — Mimers brunn var *manna-vellsets* källa, upptäckternas, vishetens, konstfärdighetens; full af allt hvad slägt efter slägt sedan tidernas morgon samlat och ökat genom ständigt nya förvärf af allt hvad till vetande som konst hör — och alltsammans detta kan blifva till gagn eller

ogagn, beroende på den sinnesstämning med hvilken vi ösa ur Mimers-brunnen. Historiens kunskap kan blifva ett medel att upplysa nutid om forntid och visa Guds ledande hand genom tidernas vexlingar, kan inskräpa känslan af vårt ansvar för det arf vi af fäderna nottagit, men den kan ock tjena små, låga mål och ensidiga fördelar. Skalden kan med sin sång gifva ett helt folk stora tankar och känslor, kan i klaraste ljus framhålla lifvets och tingens innehåll, men också bringa förderf in i tusendes hjertan. Vetenskapsmannen kan visa oss Gud i naturlagarna eller ur dessa bevisa Hans *icke-tillvaro* — men skola vi derföre att det missbrukas förbjuda historiens, skaldekonstens, naturens studium? Nej, svara vi med våra fäder, men vi skola blott se till att de invigas af Odin. Icke ens Odin drack ur visdomsbrunnen för intet; han miste sitt ena öga och få äro de som genom kunska- pernas mångfald kunna bevara barnatrons stora, tillitsfulla, blåa ögon. Det lilla barnet tror i början alla så väl, men märker snart att far och mor ej alltid tala sanning, och blir småningom allt klokare på lifvets lögn, men mister mera, ack! oändligt mycket mera än det ena ögat. Skolgossen kommer utan att tvifla på Gud till läraren, och denne bevisar Guds tillvaro så att lärjungen nu som först börjar draga denna tillvaro i betänkanke; han letar fram intyg för en sak, som gossen aldrig trodde behöfde intygas. Ju flera stöd som dogmatiken sålunda ger Gud, dess sämre står Han, och ynglingen blir under detta allt klokare och allt vantrognare. Blott *en* har vandrat här på jorden, som visste allt och dock behöll sina båda ögons barnablick; vi andra dricka ofta på det sätt ur Mimers brunn att begge vår tros ögon slockna, och ingen finnes, som ej förlorat åtminstone sitt ena tillitsfulla barnaöga vid vishetsbrunnens rand, en betalning, dyr nog i sanning för oss, som för Odin.

Men fäderna lärde vidare, att då Ragnarök var förbi och den nya tiden kommen, då skulle Odin få sitt öga åter, då skulle den fullkomliga visheten ej utestänga den fullkomliga, barnsliga tron, utan denna i all sin skönhet återställas — och häri se vi ännu en af dessa hedendomens djupa tankar, som till innehållet äro så helt genomandade af kristendomen.

Det blef aldrig slut på våra fäders diktande om lifsträdet och dess källor, ty det man mest tänker på talar man helst om, och vi kunna vara vissa att fäderna täpkte på detta träd, drömde om detsamma, tröstade sig med påminnelsen derom, och sålunda ständigt lade nya drag till detsamma. Så sades dess grenar

ständigt drypa af honing, och skalderna voro väl de som samlade sötman af lifvets träd. Dess löf gnagas af fyra hjortar, och kunna ej dessa vara de vilda eller olyckliga lidelserna, tillfogande trädet "större möda än människor veta". I toppen sitter en örn, som oafåtliga spejar rundt omkring verlden; detta kan betyda menniskoanden och dess omätliga vetgirighet, hvilken fäderna kände så stark inom sig sjelfva. Mellan örnens ögon satt en liten hök, hvars flaxande vingar hindrade örnen att se klart och med denna lilla dikt hafva våra fäder berättat ännu ett drag ur sin erfarenhet, nämligen att i denna halfhetens verld finna vi ej den fullkomliga klarheten. Ingen träffar den hela sanningen, hvarken skalden i sin syn eller vetenskapsmannen i sin forskning; alla taga miste i något, och det skulle vara mindre split och kamp i lifvet, om vi alla fullt insåge detta och erkände oss oförmögne att fatta den eviga sanningen. Vi behöfde ej derföre blifva ljumma för hvad vi *anse* vara sanning, men vi skulle göra färre trosartiklar och mindre förkättra andra, som ej dela dem vi redan ega hvar i sin stad.

Vidare bodde i Yggdrasil en liten ekorre, Ratatask, som oupphörligen sprang från toppen till roten och uppväckte oenighet; han sqvallrade nog för draken om örnens gagnlösa drömmar, medan han berömde draken, som så arbetsamt låg och gnagde på roten, sålunda görande verklig nytta, medan den andre satt i djupsinnig sysslolöshet. Sedan sprang han till örnen och förtalade drakens åtgöranden, medan han lofprisade örnens höga, vidt sväfvande tankar. Är ej denne Ratatosk sqvallrets bild här i verlden, på samma gång som den sladdrande inställsamhetens, hvilken önskar stå väl hos alla och aldrig fattar beslut för vare sig godt eller ondt? Många människor kunna, liksom Ratatask, anses för lifvets hofnarrar, utan andel i något lifvets allvar.

Slutligen, sade fäderna, kom der en dag bud till gudarne att en qvinna fallit ned från lifvets träd och låg som död vid dess fot. Heimdal och Brage med Loke (som sedan Balders död alltid var med på hvarje gudarnes färd) begåfvo sig dit, och Heimdal sökte väcka lif i den sköna qvinnan genom att tala vishetens ord i hennes öra, men förgäfves, ty ingen människas, minst qvinnans, ande väckes, så vida man ej först rört hennes hjerta. Och Heimdal gick då all möda var förspild, Loke följde honom — men Brage, skalden, som trodde mer än han såg, blef kvar, satte sig stilla ned vid Yduns sida och sjöng henne till lif med sina skönaste

sånger. Och så gick det till att *sångens makt* blef förenad med *ungdomens gudinna*, lifsträdets yppersta skänk till gudars och människors verld.

17. Vigselakten och konsistorierna. *)

Göteborgs konsistorium afstyrker de föreslagna ändringarne yttrande bland annat följande: "Hvad angår kyrkomötets gjorda förslag 5:o) i fråga om 7:de kap. i handboken eller om »inledningen till brudvigseln» och den därför föreslagna lydelsen, får domkapitlet afgifva det underdåniga utlåtandet, att då i den nu gällande handbok föreskrifna hithörande inledningen qvinnans ställning till mannen blifvit fullt tillräckligt betonad, så att hvad kyrkomötet derutöfver nu föreslagit icke synes vara af någon nödvändighet förestafvadt, domkapitlet vid sådant förhållande anser sig icke kunna tillstyrka nådigt bifall till de förändringar kyrkomötet föreslagit i förra hälften af i fråga varande inledning intill orden »man och hustru böra det väl besinna». — Deremot finner domkapitlet sig böra i underdånighet förorda den lydelse, som kyrkomötet föreslagit för den senare delen af brudvigselinledningen från och med orden »man och hustru böra det väl besinna», med den ändring att ordet *ju* i strofen »ju mer och mer uppbygga» torde böra såsom osvenskt utgå».

Oafsedt denna allmänna motivering ha tvenne domkapitelsledamöter, domprosten *Wieselgren* och lektor *Sjöblom*, ansett sig böra särskildt utförligare motivera sitt afstyrkande. Sålunda har den senare till protokollet anfört följande:

»Om jag ansåge, att apostelen Paulus i de ord, hvilka blifvit föreslagna att i förra hälften af inledningen till vigselformuläret ersätta de förut nyttjade, hade utsagt det ideala förhållandet mellan man och hustru, utan att vid valet af uttryck ha påverkats af samtida förhållanden och den uppfattning af mannens och qvinnans ställning till hvarandra, som vid tiden för affattandet af hans bref var i allmänhet rådande, så skulle jag icke tveka att föredraga den af kyrkomötet godkända ordalydelsen framför den hittills gällande. Jag tror dock ej att dessa apostelens ord böra tillmätas en sådan karakter af obetingad

*) Forts. från föreg. häfte.

giltighet för alla tider, då de ju afse att bestämma förhållandet *menniskor* emellan, hvilket måste gestalta sig olika hos olika folk af skilda skaplynnen och olika bildningsgrader. — — —

Då det således är min öfvertygelse, att man genom bibe-hållandet af uttrycket *tillgifvenhet* (hvilket uttryck ju i alla hän-delser ej strider mot den kristliga uppfattningen af äkta makars inbördes förhållande) icke i någon mån inkräktar på bibelordets auktoritet i andliga ting; då jag derjemte ej kan förbise aposte-lens omedelbart föregående, för alla gällande mening »varen un-dergifne den ena den andra i Kristi fruktan», eller förneka att en skef uppfattning af äktenskapets väsende lätt kan uppstå genom det ensidiga framhållandet i vigsselformuläret af mannen såsom den uppoffrande kärlekens representant, då långa tiders erfarenhet oemotsägligt vitnat att qvinnan kanske i högre grad än mannen är mäktig af ädel sjelfuppoffring och verksam kär-leksid, och då jag slutligen icke kan tillsluta ögonen för det faktiska förhållandet att qvinnans sociala och borgerliga ställ-ning numera är väsentligen en annan än den var vid tiden för kristendomens första uppträdande, så kan jag icke undgå att i hufvudsak sluta mig till den åsigt, som af domkapitlets flertal omfattats.»

Biskop *Björck* har icke instämt i konsistorii-majoritetens afstyrkande votum, utan deremot afgifvit en reservation, i hvil-ken *teologie* lektorn *Ullman* instämt.

Bisköpen yttrar i denna sin reservation bland annat följande: »Det ifrågavarande beslutet (att afgifva ett afstyrkande utlåtande) afser förnämligast att icke genom utbyte af ordet *tillgifvenhet* mot *undergifvenhet*, såsom uttryckande hustruns förhållande till mannen, uppväcka oro eller söndringar, hvilka enligt någons för-menande till och med skulle kunna ha till följd att flera äkta par skulle komma att undandraga sig kyrkans välsignelse vid äktenskaps afslutande. Jag hoppas att förvillelser i afseende på det i Guds ord fastställda förhållandet mellan mannen och hustrun icke inom vårt land gått så långt eller till den grad utbredd sig, att sådana brytningar vore att befara deraf, att vid vigseln den af Gud stadgade ordningen inom äktenskapet ut-tryckligen framhöles. Men i den mån oviljan mot denna ord-ning verkligen gripit omkring sig, är det destomera af nöden att den gudomliga sanningen i detta hänseende bekännes och inskräpes — — —».

Strengnäs konsistorium har i korthet tillstyrkt ändringen.

Kongl. Hofkonsistorium har deremot enhälligt afstyrkt kyrkomötets förslag och dervid yttrat:

»Då någon anmärkning från församlingen mot nuvarande inledningen till vigselakten icke vederligen blifvit gjord, anser Eders Kongl. Maj:ts hofkonsistorium förändringen obehöflig. Dessutom kan väl anmärkas, att den djupa Paulinska framställningen af Kristus och hans kärleksförening med församlingen, der ömsesidig sjelfuppoffring i gemensamt lidande utgör den bakgrund, på hvilken kristendomens innersta lifs mening hemlighetsfullt framskyntar, att denna framställning såsom den idealiska bilden för äkta makars kärleksförening för sin användning förutsätter en kyrklig tukt, och skulle i våra dagar, då så många vigslar mellan fränskilda makar förekomma, och då vigseln af så många betraktas såsom endast en port för inträdet i åtskilliga borgerliga rättigheter, medföra att den höga bilden missbrukades genom ett ofta olämpligt framhållande. Och äfven det kan sägas, att i utbytet af »tillgifvenhet» mot »undergifvenhet», om det också kan bibliskt försvaras, lätteligen kan i våra dagar inläggas en större betydelse, än som dermed förmodligen afsågs, och detta utbyte kan af illviljan anses såsom en stridshandske, utkastad mot vår tids sträfvanden för qvinnans likställdhet med mannen, sträfvanden om hvilka kyrkan visst icke dermed vill uttala sitt omdöme och detta så mycket mindre som det är just hon, som till mannens sida upplyft qvinnan ur hennes hedniska förnedring. Klokheten bjuder att icke nu göra en förändring, som under andra förhållanden utan svårighet kunnat ske, men som nu icke kan undgå att framkalla en storm af ovilja. Den är ju också oväsentlig och föranledes icke af något sanningens tvingande kraf.»

Uti förra häftet intogo vi så många konsistoriiutlåtanden öfver kyrkomötets förslag, som inkommit till kungl. ecklesiastikdepartementet. De 3:ne här anförda göra nu samlingen fullständig. Vi hafva haft nöjet att af samma insändare, som i sista häftet förra årgången gjorde sina betraktelser öfver frågan, ånyo emottaga en liten artikel. Här har han fäst sin blick på konsistorierna lika skarpt, som förra gången på sjelfva kyrkomötet, och äfven nu uttalar han ganska oförbehållsamt sina iakttagelser. I detta sitt senaste meddelande yttrar han:

»Det är visst och sannt hvad tidskriften i sitt förra häfte yttrade, att konsistoriernas utlåtanden öfver kyrkomötets sorg-

ligt beryktade ändringsförslag i vigselakten äro af allt för stort vikt för att till evig glömska undanstickas uti kungl. ecklesiastikdepartementets arkiv. Det kan icke förnekas att konsistoriernas ståndpunkt i denna religiösa och sociala fråga är i kulturhistoriskt hänseende af ganska stor betydelse. Detta erkännande får dock icke så förstås, som ville vi säga, att våra konsistorier skulle vara den högsta exponenten för svenska folkets religiösa och humanistiska bildning. Ingen skall behöfva säga oss att de tider äro längesedan förflutna då lärdomen och det högre vetandet hade sina förnämsta målsmän ibland kyrkans öfverhufvuden. Det är allom bekant att så icke mer är förhållandet. Icke destomindre utöfva dock statskyrkans tjenare ännu i våra dagar ett icke oväsentligt inflytande på allmänna tänkesättet. Det är ej allenast från predikstolen utan fastmer inom skolrådet, kommunalstämman och det dagliga umgänget som den presterliga bildningen utströmmar och mer eller mindre märkbart ingår, så att säga, uti samhällskroppens hela blodomlopp. Ingen af oss blir deraf helt och hållet oberörd. Sker det icke direkt, kommer dock detta andliga inflytande indirekt, genom andra och tredje hand, i vårt hem, i vårt hvardagslif, och ej sällan äfven vid lösningen af dagens största och viktigaste frågor. När detta är förhållandet, hvilket svårligen lär kunna förnekas, så är det också en sanning, att våra konsistoriers utlåtanden öfver de föreslagna ändringarne i vigselakten äro betydelsefulla och väl förtjenta af stor uppmärksamhet. Vid genomläsandet af dessa utlåtanden finner man vissa egenheter som förtjena att särskildt framhållas. En af dessa är att den viktiga frågan delat konsistorierna i 2:ne nära nog lika stora läger. Åtta konsistorier, nämligen Upsala, Westerås, Hernösands, Linköpings, Skara, Wexiö, Lunds och Strengnäs konsistorier hafva *tillstyrkt* kyrkomötets förslag, då deremot sex konsistorier, nämligen Hofkonsistorium samt Stockholms stads, Göteborgs, Kalmars, Wisby och Karlstads konsistorier hafva *afstyrkt* dess antagande.

Vidare sticker det bjert i ögonen, att Erkestiftets konsistorium, som lefver och dväljes i rikets första universitetsstad, och hvars medlemmar hafva en mer eller mindre direkt beröring med den studerande ungdomen, att detta konsistorium *enhälligt*, utan någon reservation, tillstyrkt antagandet af kyrkomötets förslag.

Likaså förtjenar det anmärkas att äfven konsistoriet i rikets andra universitetsstad tillstyrkt förslaget antagande, dock med en reservant, och denne sjelfve biskopen.

Den 4:de märkliga företeelsen är att hufvudstadens båda konsistorier enhälligt och utan reservation afstyrkt antagandet, samt slutligen:

Att de kraftigaste protesterna emot ändringsförslaget utgått från de konsistoriiledamöter som tillhöra lekmannaståndet.

Dessa förhållanden synas så betecknande och tänkvärda att vi ej kunnat undgå att särskildt påpeka desamma.

Vi hoppas att den årade redaktionen, som benäget upptog vår förra lilla uppsats, icke heller nu skall vägra att intaga dessa våra sista ord i frågan."

Lekman.

Vi meddela här, för att rätt klart framhålla saken, så väl de nuvarande inledningsorden till vigselakten, som ändringsförslaget:

Inledningsord till vigselakten

enligt nuvarande kyrkohandbok.

I Guds Faders och Sons och den Heliga Andas namn!

Dyre Christne! äktenskapet är af Gud sjelf stiftadt, till samhällens bestånd och till förenade makars inbördes hjälp, att lätta lifvets mödor, mildra mötande bekymmer, och igenom en sorgfällig uppfostran bereda efterkommandes sällhet. Denna stiftelse är helig: heliga äro dess förbindelser: heliga dess ändamål. Mannens pligt är att älska och ära sin hustru, och, genom förstånd och välvilja, mer och mer söka att vinna hennes förtroende. Så bör ock hustrun med kärlek och tillgifvenhet möta sin man, ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus, och så skicka sig, att hon må täckas den make, hvilken hon gifven är till hjälp. Man och hustru böra det väl besinna, att de ingått i det stånd, der deras gemensamma sällhet fordrar, att de ä ömse sidor obrottsligen hålla deras äktenskapsförbund, genom sorgfällig uppmärksamhet på sig sjelfva och sina pligter söka att förtjena hvarandras aktning och kärlek, samt städse föreläsa hvarannan i en sann gudsfuktan. Ty ligger der makt uppå, att bedja Gud om en sådan maka, hvilkens hjerta, öppet för sanning och dygd, känner sina pligter och sällheten i deras utöfning. Då begynnes och fortsättes äktenskapet efter Guds vilja. Då främjas genom denna förening den högsta lycksalighet på jorden. Dertill vi ock öfver detta brudpar bedje den allsmäktige om nåd och välsignelse.

Kyrkomötets ändringsförslag.

"I Guds, Fadrens och Sonens och den Helige Andas, namn. Amen. Dyre Christne! Äktenskapet är af Gud sjelf stiftadt till samhällens bestånd och till förenade makars inbördes hjälp. Denna stiftelse är helig; heliga äro dess förbindelser, heliga dess ändamål. Herrans vilja är, att mannen skall älska sin hustru, såsom Christus älskade församlingen och utgaf sig sjelf för henne; så ock, att hustrun skall med kärlek och undergifvenhet möta sin man, ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus och så skicka sig, att hon må täckas den make, hvilken hon gifven är till hjälp. Man och hustru böra det väl besinna, att de ingått i det stånd, der deras gemensamma kallelse fordrar att de, under obrottslig trohet mot hvarandra, ju mer och mer uppbygga sitt hus till en Herrans boning, der Han varder känd och ärad, och der medlemmar fostras för Hans himmelska rike. Ty ligger der makt uppå att bedja Gud om en sådan maka, som lefver i Jesu Christi tro och kärlek och med ett hjerta, helgad af Hans Anda, vill stilla framgå på Guds budords väg. Der äktenskapet så begynnes och fortsättes efter Guds vilja, der främjas genom denna förening timlig lycka och evig salighet; hvartill vi ock öfver detta brudepar bedja den Allsmäktige om nåd och välsignelse."

18. Magdalene Thoresen som föreläserska.

Ur ett bref till en vän i landsorten.

Magdalene Thoresen hade tillkännagifvit sin första föreläsning.

En dame i katedern! — det är ju något oerhördt — otänkbart — ja omöjligt! eller om det verkligen låter sig göra, dock i alla händelser ytterst oqvinligt och därför klandervärdt. — Så der gick talet bland våra förfäktare af qvinligheten "quand même", med eller utan "tournure", "modestie", och hvad de allt heta, dessa modets oäkta påhäng, som man omedvetet blyges att benämna med modersmålets ärliga uttryck. En dame i hofnarrens skepnad, med puckel på ryggen, styltor under hälarne, förbistringens babelstorn på sin hjessa och klädningen utringad snart sagdt under armarne — à la bonheur! — detta är qvinlighet

sådan våra herrar älska henne, intagande — "quand même", och tillräckligt dåraktig eller barnslig, för att tillåta dem att blanda sin beundran med föraktets hemliga smålöje. Men en dame i katedern! en qvinna, som kunde tvinga dem att "se upp" till henne, kanske både i inre och yttre måtto — hon är på förhand dömd och förkastad såsom oqvinlig. Och våra damer? Qvinligheten à la mode? Hon instämmer naturligtvis med sina beundrare, och så bildas inom "la crème de la crème" af den moderna världen en opposition mot den qvinliga föreläserskan. I och för sig blott snömos, skulle väl denna opposition icke mycket betyda, men frusen till liknöjdhet och uppblusen af den gamla stockkonservatismen, med tillsats af ett annat antiskandinaviskt "parti-pris", var den tillräcklig att bilda en opinion. Lägg dertill en tillfällig uppsjö af föreläsningar, hvilken dels splittrat, dels ända till öfvermättnad tillfredsställt den vanliga föreläsningsspubliken; och du kan lätt fatta att det ingalunda var under förmanliga konjunkturen, som vår första qvinliga föreläserska uppträdde. Också var det ej utan ängslan, som hennes och sakens vänner samlades i vetenskapsakademiens hörsal vid utsatt tid. Lokalen, den enda i Stockholm, var ej lätt att beherrska äfven för en manlig stämma, det visste man; diktarinns förmåga som föreläserska kände man icke, men man visste att hon de föregående dagarne varit illamående; man visste att hennes landsman, Arvesen, samtidigt höll en af sina på förhand abonnerade föreläsningar, och slutligen visste man, att bland den icke talrika publik, som infunnit sig, befann sig en och annan, som gått dit i akt och mening att få se något rätt karlavulet och obehagligt.

Klockan slog 7, men ännu dröjde föreläserskan, såsom man sedan fick veta emedan, af misstag, biljettförsäljaren ej försett sig med tillräckligt antal biljetter. Detta bidrog imellertid att spänna stämningen. Slutligen öppnades dörren till sidorummet och i salen inträdde föreläserskan alldeles ensam, klädd i en mörk dräkt, med det svarta håret enkelt upplagdt kring nacken och i djupa vågor fritt slutande sig kring den något sänkta pannan. Öfver det regelbundet sköna men ej mera ungdomliga anletet hvilade ett djupt allvar, ögonen lågo ännu gömda under de mörka ögonhåren — hela företeelsen var litet mörk, såsom det anstod "Vørringens" och "Gudruns" skald. Endast det norska smycket af finspunnet silfver strålade mot publiken med en dämpad glans, lik den från ett snöfjell i månljus. Skenbart lugn stod nu föreläserskan i katedern, ehuru den som

kände henne förstod att hon var mäktigt gripen af sin uppgift. Ett djupt andetag, en halft forskande blick ur de mörka ögonen, och stämman ljud med en egendomlig, dämpad klang genom salen — ett slags hviskande musik, ifall du förstår hvad jag menar med det uttrycket.

För mig var hvarje ord tydligt, och äfven om så icke varit tror jag att jag förstått den talande stämman; men du vet att det af gammalt, ännu långt innan vi personligen sammanträffat, gått en tråd af hemligt förstånd mellan mig och Magdalene Thoresen, och mitt omdöme bör således, i fråga om lättheten att förstå henne, ej tagas med i räkningen. Jag tror dock att alla, som någon gång hört danska talas, genast både hörde och förstodo henne. För den åter som vant sig vid den rena norskan var måhända den danska brytningen i förstone litet främmande. Denna lilla svårighet var dock öfvervunnen på mindre tid än tio minuter, och då föreläserskan efter en inledande beskrifning på den allmänna karaktären af Norges vestkust började i målande drag skildra en lifsbild från hafvet, var det få om ens någon, som ej fullkomligt förstod henne, och det spännande i sjelfva berättelsen, den mästerliga framställningen, jemte fruktan att förlora ett enda ord, höll åhörarne likasom bundna i andlös tystnad. Man följde "Björn" i båten, trots den hotande varseln, man lyssnade till "den Fremsyntes" klagande varning, man anade den stundande faran, man hörde stormen växa och sjön vräka, man var med när båten kantrade och Björn kastade sig upp på kölen, dragande upp sina ledsagare med egen lifsfara, för att åter se dem spolas bort af vågorna och slutligen sjelf, sedan han skurit sitt namn i kölen, följa med i det skummande djupet.

Framställningen var, som du häraf förstår, fullkomligt dramatisk, och jag tror att få föreläsare ega makt att så förflytta åhöraren midt in i den berättade handlingen som Fru Thoresen, detta hufvudsakligen genom stämmans och minspelets rikedom på vexlande uttryck. Åtbörderna voro få och vid det första föredraget måhända något för energiska för vår ärfda föreställning om det kvinligt sköna. Föredraget slöt med några ytterligare beskrifningar på kustlifvets egendomligheter, men det hela fick sitt intryck af Fortellingen, och detta intryck var gripande och stortadt.

De, som genom läsningen af Magdalene Thoresens skrifter redan voro förtroliga med den egendomliga arten af hennes framställningssätt och därför utan ansträngning kunde öfverlemna sig

åt dess fångslände och gripande makt voro förtjusta, men publiken i dess helhet tillerkände henne måhända denna första gången ej mer än hvad fransmannen kallar en "*succès d'estime*". Detta, jemte Aftonbladets vackra skildring af det intryck förelraget gjort, var dock nog att till nästa föreläsning i det närmaste fylla salongen.

Glanspunkten var nu liksom första gången *berättelsen*, — de bilder af folk och naturlif, som med sagan till bakgrund framtröllades för åhörarne, med ett lif och en åskådlighet, hvarom du knappast kan göra dig en föreställning. Var det sjelfva stoffet, gripet ur folkklivets innersta, eller berättarens ypperliga sätt att smälta och omgjuta det i diktens form, som så näktigt anslag åhöraren? — eller var det det mästerliga återgifvandet, som flyttade oss midt in i det storartade fjellsceneriet, lät oss blicka ned i det hemlighetsfulla djup der den otämjda naturanden ännu lockar, dårar och binder folkanden, samt gjorde oss till vittnen i den förtviflade kamp då fången vill bryta sin boja och våga språnget öfver det lurande djupet till andra sidan, der den sanna, den uppåt dragande kärleken ångestfullt väntar honom — man visste det icke. Man visste blott att man var fångslad, hänförd, med eller mot sin vilja. Någon enda torde väl ännu, af ovana vid språket, haft svårt att följa med de fina skiftningarne i stämman; en dame hörde jag säga att sagan var "nätt nog" (en egenskap som den *fullkomligt* saknade), och en gammal antiskandinavisk skribent, lomhörd ej blott i vanlig mening utan särskildt för sådana djupt folkliga röster, som ofta ljudit hit öfver från brödraländerna, förklarade att han föga hört och ingenting begripit. Dessa voro de enda undantag jag förnummit från den stämning af belåtenhet och klarnande sympati, hos mången stegrad till hänförelse, som gjorde sig gällande bland åhörarne.

Man hade nu fått en föreställning om lifvet på fjordarne och bland fjellen, der kulturen ännu ej hunnit stämpla den vilda naturen hvarken inom eller utom menniskan med sin prägel. Vid den sista föreläsningen fulländades dessa bilder med skildringen af en täflingsstrid mellan tvenne klockare, hvilken, börjad vid psalmsången i kyrkan, slöt med en formlig tvekamp på klippafsatsen derutanför, hvarifrån de båda kämparne under stridens hetta störtade ned i fjellklyftan och krossades i fallet. Derpå öfvergick föreläserskan till en ljusare sida af kustlifvet, i det hon berättade den lilla historien från Levangerstranden, som vi meddelat i förra årgången. Detta var ett alldeles nytt område, men

föreläserskan visade att hon var lika hemmastadd här, som på folkdikningens mörkare djup. Med lätt humor och lekande behag tecknade hon den glada bilden och slutade derefter sitt tafvelgalleri med några bildliga antydningar om huru kampen för tillvaron i dessa vilda fjelltrakter fortgår under olika vilkor och mål — hur den tåliga fjellkon sträfvar sig upp till den grönskande gräsfläcken på den lodräta bergsslutningen och råmande förkunnar utåt fjorden: se, så högt kom jag! Hur örnen på starka vingar seglar mellan fjelltopparne, skriande i stoltare ton: se, så högt kom jag! Och slutligen, hur människotanken osynlig höjer sig öfver dem alla, jublande i ödmjuk glädje: så högt hann jag!”

Och härmed slöt Magdalene Thoresens föreläsningar. Den sista var onekligen den populäraste. Här tog den älskvärda föreläserskan hjertat ur äfven den mest misstrogne af qvinlighetens förfäktare. I stället för den karlavulenhets, den käckhet, det öfvermod man väntat sig, hade man funnit, visserligen styrka och djup, men i fin och ädel form, takt, värdighet och till sist äfven ett lätt, lekande behag. ”Hon är charmant!” hörde jag ett af våra lejon säga, som gått dit i tro att få se den värsta ytterligheten — ”sjelfva blomman af emancipationen.” Jag smålog för mig sjelf tänkande: Ja väl, just blomman, den fina, ädla blomman af en sann emancipation, den, som genom mycken svaghet, många brister, felsteg och missgrepp, dock går stadigt framåt, uppåt mot frihetens sanna mål. ”Så långt ha vi hunnit!”

Jag slutar min lilla berättelse med att omtala att Magdalene Thoresen blifvit inbjuden till Upsala att der hålla ett par föredrag, att hon sedan återkommer för att tillbringa en del af våren i Stockholm, då hon lofvat äfven hålla ett föredrag i läsesalongen, samt slutligen att Redaktionen af Tidskrift för Hemmet har hennes löfte att i nästa häfte få meddela den präktiga berättelsen från hennes *andra* föreläsning.

Sedan det ofvanstående skrefs har en tilldragelse inträffat, som står i samband med detta, och hvilket jag därför här i korthet vill omnämna.

Tredjedag Påsk samlades nemligen några vänner till Magdalene Thoresen och hennes landsman, den omtyckte föreläsaren Arvesen, till en enkel fest för dessa sina vänner. Samlingen

bestod af en talrik krets af hufvudstadens konstnärer, litteratörer, lärare, m. fl. damer så väl som herrar, till ett antal af öfver 100 personer. Festen var lika enkelt som väl anordnad, stämningen behaglig, skålarne många och talen i allmänhet lyckade. Särskildt tyckte man sig sällan hafva hört ett lyckligare festetal för damerna än det, hvarmed Herr Arvesen inledde skålen för qvinnan såsom sångens bevarare. Festens glanspunkt var dock, i mitt och mångas tycke, Magdalene Thoresens tacksägelseord, framförda på ett sätt, som måste öfvertyga äfven de mest misstroagna, att man kan vara originell och genialisk, att man kan låta hjertat tala och tankarne stråla ut i den fria ingifvelsens form, beledsagade af liffulla åtbörder, utan att i ringaste mån öfverskrida den fina takt, det ädla, måttfulla behag och den ödmjuka värdighet, som äro oskiljaktiga från all sann qvinlighet. Här var ingenting af denna häfdvunna formalism eller konstlade gratie, som för den yttersta högern går och gäller som qvinlighetens ideal, och som ännu till det yttre binda mången, i tanke och ande frigjord; ingenting heller af denna docerande och disputerande pedantism, som ovilkorligen kommer en att sänka ögonen och spana efter strumpornas färg; ännu mindre något af denna käckhet, denna ohejdade trotsighet, denna emancipation i drägt och åthäfvor, som, i förakt för den konventionella qvinlighetens utnötta mask, springer öfver målet och anlägger — *karlavulenhetsens*. Här var allt — ord, blick, åtbörder, — blott det fria, spontana uttrycket af en stor personlighet, en fri, men sjelftuktad ande, som inom gränsen för det ädelt naturliga skapar sin egen form.

Jag slutar min lilla redogörelse med ett, som jag tror, i det närmaste ordagrant anförande af den älskvärda talarinnans ord:

”De er et gammelt Ord, som siger: Æren er det fagreste Træ i Skogen; den Fest mine Venner ikveld har inbudt mig til er for mig et Stevne under Ærens Træ, og den Skål, som nys blev drukket var en Frugt af dets fagre Krone — og den har glædet mit Hjerte som en Velsignelse.

Det kan ikke være nogen Tvivl underkastet, at naæn Kvinde træder offentlig ind i Livet, da ligger der et Urydde på hendes Vej af Stof til Kamp og Forsagelse, til Angst og Bekymring, — så, at når Æren en Gang bydes hende, og hun har vejjet sin Sag på Alvorets Vægt — da tager hun den ikke ind til sig som et Forfængelighedens Smykke — den er ikke en Glimmerblomst hun fæster i sit Hår og prøver foran et

Spejl, — men den er et Korstegn på hendes Bryst, som hun bærer med sig ud i Livet — og uset af Verdens Øje — til et Indvielsens Kjendemærke på Kamp og Sejer — og Kamp igjen. Men den kan også være en glad Hilsen af vinkende Hænder på en fremmet Strand, og den kan være en varslende Röst mod Fejlsynet, når det vovsomme Skridt må tages. Den kan være en kraftfuld Arm, der griber hende i en vaklende Stund og bærer hende op til et højere og fastere Skue over Livet, — og den kan være en gammel Kjending fra lysere Dage, der kigger ind til hende, og giver sit venlige Nik — når hun sidder i Afmagtens Skygger, og Livsdagen nærmer sig sin Slut.

Måske kjendes ikke Gaven nær så kostbar og vægtig i Giverens Hånd, som den kjendes i Modtagerens, men det er jo også Modtageren, som skal værdsætte den. —

Tak og Ære til dem som Æren gav!"

19. Om den gifta qvinnans eganderätt.

Såsom det var att vänta har lagutskottet afstyrkt Herr Nordenfelts, i vårt förra häfte omnämnda, motion om införande af obligatoriska äktenskapskontrakt, men deremot tillstyrkt vissa punkter af Herr Philipssons motion, i hvilka dock utskottet vidtagit väsendtliga ändringar i frisinnad riktning. Utskottets förslag innebär, dels att hustrun genom äktenskapsförord skall kunna tillerkännas rätt äfven att förvalta den enskilda egendom, som i samma förord blifvit henne tillförsäkrad; dels att hon skal sjelf utan de bindande inskränkningar, som Herr Philipsson förelagit, råda öfver sin arbetsförtjenst; dels slutligen att hon, efter boskillnad, kan, om hon så önskar, sjelf, utan hjelp af god man förvalta sin del af boet.

Herr Philipssons förslag om målsmanskapets upphäfvande afstyrker utskottet och uppkastar dervid den märkliga frågan *hurvida mannens målsmanskap verkligen upphäfver hustruns mynlighet*. Inom lagskipningen har visserligen under tidernas lopp denna uppfattning blifvit förherrskande. Men, säger utskottet, *"hurvida 1734 års lag anser henne (hustrun) såsom mynlig eller icke, är emellertid en fråga, hvarom meningarne kunna vara delade."*

Föreningen för gift kvinnas eganderätt hade, af åtskilliga vid hennes sista möte närvarande riksdagsmän, uppmanats att, sedan lagutskottet afgifvit sitt utlåtande i frågan, sammankalla ett nytt möte, för att yttra sina tankar om detsamma, innan det framlades för kamrarne till slutligt afgörande. Härigenom offentlig erkänd såsom en beaktansvärd auktoritet i frågan, sammanträdde också föreningen, Tisdagen den 7 April, och eluru tiden ej medgifvit mer än ett enda tillkännagifvande i morgontidningarne för samma dag var dock mötet talrikt besökt. Under öfverläggningarne yppade sig 2:ne olika åsigter. Enligt den ena borde föreningen förklara sitt bifall med lagutskottets förslag, såsom innebärande ett godt stöd för föreningens fortsatta verksamhet för uppnående af full likställighet mellan man och hustru. Enligt den andra borde föreningen icke uttrycka bifall ens till partiela förbättringar af ett lagbud, som hon anser i grunden oriktigt; hvilket t. ex. vore händelsen med förordet. Vid votering segrade den förra åsigten och man skildes åt i spänd väntan på hvad riksdagen följande dag kunde komma att besluta.

I första kammaren föregicks beslutet af en liflig och sakrik öfverläggning, hvori man hade glädjen höra mer än en af motståndarne till förlidet års motioner i ämnet, nu på ett lika klart, som kraftigt sätt förorda lagutskottets förslag. Vid votering segrade också detta förslag med 13 rösters öfvervigt.

I andra kammaren voro förslagets vänner ingalunda säkra på utgången. I alla händelser väntade man sig ett kraftigt motstånd och en liflig diskussion. Så mycket mer öfverraskades man att några timmar sednare höra hur lagutskottets förslag segrat äfven i denna kammare, och det utan diskussion. Det berättades att frågans anhängare och motståndare stått rustade och färdiga till strid, hvardera blott väntande att den andra skulle börja anfallet. Under denna väntan föll klubban, förslaget var antaget, och intet annat återstod för de stridande parterna, än att skratta åt hvarandras handfallenhet.

Emellertid är lagutskottets förslag antaget af riksdagen och lärer, efter granskning af högsta domstolen, skola i form af lag framläggas till stadfästelse af följande års riksdag.

Frågar man *hvad den gifta kvinnan vunnit på lagutskottets förslag, blir svaret följande:*

1:o Hon kan då hon står i begrepp att ingå giftermål genom förord tillförsäkra sig, ej blott såsom hittills *eganderätten* till någon del af den förmögenhet hon innehar eller framdeles kan

komma att erhålla, utan hon kan äfven betinga sig rättighet att *sjelf förvalta* denna egendom.

2:o Hon har *rättighet att sjelf råda öfver sin arbetsförtjenst.*

Hvad betydelse dessa fördelar ega, och hvarthän de leda, äfvensom hvilken andel den ofta nämnda föreningen haft i dessa framgångar, samt huru hon för den närmaste framtiden synes böra gestalta sin verksamhet, torde vi framdeles få tillfälle att närmare belysa.

20. Slöjdnyheter.

Till handarbetets vänner.

Redaktionen af Tidskrift för Hemmet tillsammans med fröken M. Rohtlieb, fru Hanna Winge och några andra vänner af det svenska handarbetet hafva öfverenskommit att söka ävägbringa ett lotteri, i ändamål att bilda grundplåten till en *förening för det svenska handarbetets utveckling i konstnärlig och fosterländsk riktning*. Man har tänkt sig att föreningens verksamhet skulle kunna ordnas efter mönstret af den svenska konstföreningen och såsom sitt yttersta mål har man uppställt bildandet af en arbetsbyrå under konstnärlig ledning och med egna mönsterritare.

Såsom en förberedande åtgärd har man tänkt sig ordnandet af ett stort lotteri till nästkommande höst, och tar man sig härmed friheten uppmana handarbetets vänner i alla delar af landet att medverka till den goda saken, vare sig blott med den egna konstskickligheten eller med gåfvor af arbeten eller andra föremål af hvad slag som helst, lämpliga att ingå i lotteriet. Äfven penningar till inköp af vackra arbeten emottagas tacksamt likasom för öfrigt alla anbud att på något sätt tjena saken.

I Stockholm har företaget redan vunnit ej få anhängare och inom flera kretsar äro sygillen i gång der nyuppfunna arbetsmetoder pröfvas och smakfulla arbeten utföras för det blifvande lotteriet.

På andra håll äro skickliga konstsoämmerskor sysselsatta att under artistisk ledning ordna påbörjade arbeten, hvilka med nöje utlemnas till personer både i Stockholm och landsorten, hvilka äro villiga att egna företaget sitt arbete men ej hafva tillfälle att bekosta material. Andra för saken intresserade personer hafva erbjudit garn och väfnader eller mottagit uppdrag att utföra väfvar till soffinattor, frukostdukar, fruktservietter m. m. efter uppgifna mönster.

Detta är dock blott en ringa början inom ett par enskilda kretsar. När företaget blir känt hoppas man vinna talrika medarbetare inom alla delar af vårt land der handarbetet ännu bibehållit något af det anseende och den betydighet, det sedan urminnes tider egt.

Hvad de skänkta arbetenas art och stil beträffar, har man vid detta första förberedande steg velat lämna fältet fritt för den personliga smaken, för att derigenom kunna framkalla likasom en profkarta på den inom det svenska handarbetet nu rådande riktningen. Alla slag af broderi, hvitt och i färger, spetsarbete och knyppling, väfnader, träarbeten, äfven anbud af knytning och virkarbete emottagas tacksamt. Dock komma de påbörjade arbeten, som genom undertecknade utlemnas, att ordnas *företrädesvis* om ock ej *uteslutande i nordisk stil* och med *dit hörande arbetsätt*. De som sjelfva vilja bekosta äfven materialet kunna dertill insända ett gifvet belopp och få tillbaka arbetet ordnad och påbörjad. Härigenom skola de nya mönster och arbetsätt, hvilka Tidskrift för Hemmet blott ofullständigt kunnat återgifva, blifva kända och pröfvade, och första uppslaget gifvas till en mera fosterländsk riktning af vårt handarbete. De arbeten, som innan den 20:e Maj insändas, komma att förevisas på en förberedande utställning.

Mycket vore här att tillägga, men det sker bäst genom personligt meddelande. Upplysningar om saken skola därför med nöje lemnas hvarje måndag och torsdag kl. 3 e. m. från och med den 24:e April, i Läsesalongen, Stockholm, Brunkebergs hotell. Skriftliga meddelanden om saken adresseras till *Sekreteraren för handarbetets vänner. Stockholm, Läsesalongen, Brunkebergs hotell.* Personer i landsorten, hvilka, *såsom ombud*, skulle vilja verka för saken, behagade meddela sig härom under ofvanstående adress.

<i>S. Adlersparre,</i> f. <i>Leijonhufvud.</i>	<i>Hanna Winge.</i>	<i>Molly Rohltlieb.</i>
<i>Anna Fleetwood.</i>	<i>Alma Schröder.</i>	<i>Ellen Ankarsvärd,</i> f. <i>Nyström.</i>
<i>Anna Wallenberg.</i>	<i>Selma Giöbel.</i>	<i>Elmira Leijonhufvud,</i> f. v. <i>Knorräng.</i>
<i>Fredrika Linnell.</i>	<i>Julia Kjellberg.</i>	<i>Siri Dalerus.</i>
<i>Sophie Whitlock,</i> f. <i>Forsgrén.</i>	<i>Eve Marie Rappe.</i>	<i>E. Kindstrand.</i>
<i>Hulda Sohlman,</i> f. af <i>Sandeberg.</i>	<i>Louise Laurin,</i> f. <i>Siljeström.</i>	<i>Agnes Rijswijk.</i>
	<i>Rosa Hoffman.</i>	<i>Jenny Rossander.</i>

21. En anvisning att hjälpa den fattige.

Förlidet år meddelade ett ungt fruntimmer några af sina vänner i Stockholm en idé, som hon i England sett utförd med de lyckligaste följder, nemligen att genom uppköp i parti af vissa förnödenheter kunna lemna de fattiga *goda* varor till billigt pris, samt låta dem *så småningom* afbetala hvad de köpt. I England hade första försöket gjorts med filter, men då man beslöt att i Stockholm göra en början i denna riktning, skedde den på så sätt att ett stycke domestik inköptes och man lät barnen i lappskolorna medelst några öres afbetalning i veckan skaffa sig tyg till ett eller annat plagg, som derefter syddes i skolan. Äfven hjälpustrur erhöilo sålunda ett litet linneförråd blott genom det obetydliga afdraget af 25 öre i veckan på deras dagspenning.

Under sommaren tillämpades på ett par landtställen samma tanke, men så att de fattiga barnen under bärtiden tillfrågades om de ville hafva penningar för sina bär, eller om de i små böcker, som de erhöilo, ville låta inskrifva beloppen af deras bär försäljning, och sedan på en gång få tyg för den samlade summan. Detta förslag vann deras lifliga bifall; när bärtiden slutade och svamptiden kom fortsattes som förut, och mången liten tös eller pojke skaffade sig härigenom några plagg för de slantar, som annars bortslarfvats. Äfven de äldre bådo om samma betalning, väl inseende fördelen af att erhålla den *goda* varan några öre billigare än den *sämre*, hvilket ju blir fallet då ingen vinst för den säljande beräknas.

Detta sätt att hjälpa egentligen blott genom väckande af den fattiges sparsamhet och arbetsförmåga har syntts oss så enkelt och gagnande att vi här meddelat det till efterföljd, ty ehuru behofven blifva olika och medlen måste ombytas för olika förbållanden, kan dock ofta liknande åtgärder anlitas för *någon* brists fyllande.

22. Ännu några ord om elementarskolor för flickor.

Sedan den första uppsatsen i detta häfte skrefs har frågan om de blifvande elementarskolorna för flickor blifvit med växande intresse omfattad såväl af allmänheten som af den större tidningspressen. Samlar man de spridda röster, som sålunda uttalat sig i ämnet, enskildt eller offentligt, finner man det allra största flertalet luta åt den lösning af frågan, som vi antydtt i den 4:de punkten af våra "önsknings" (sid. 72), eller att det möjligen beviljade statsanslaget måtte användas till betalning för frielever i godkända privatskolor. Denna förträffliga idé har, såsom i vår första artikel omnämnes, utgått från en riksdagsman i andra kammaren, Herr Hedin, hvilken tillämpat densamma i sin motion rörande elementarundervisningen för gossar. Aftonbladet har i en särdeles väl skrifven uppsats förordat samma idé såsom bästa lösningen af frågan äfven om flickundervisningen. Dagligt Allehanda har i en utförlig artikelserie, omfattande frågans hela historik, kommit till ett snarligt slutresultat. Flera andra tidningar hafva med förkärlek omfattat idéen. Äfven vid några enskildta sammanträden af sakkunniga och för frågan intresserade personer har samma utväg blifvit lifligt förordad. Slutligen förlyudes det, att statsutskottet delvis anslutit sig till samma åsigt, dock med bifogande af vissa vilkor, hvilka skulle förvränga idéen och i det närmaste tillintetgöra den så länge och så otåligt väntade fria qvinno-undervisningen. Utskottet säges nemligen ämna föreslå, att det begärda anslaget må användas till understöd åt privatskolor, med högst 3,000 rdr åt hvarje skola, mot vilkor att elevafgiften ej får öfverstiga 50 rdr.

För oss och alla, vi hört förorda saken, är det ett huvudvilkor att det ifrågasatta statsanslaget beviljas uttryckligen endast såsom understöd för obemedlade, med studieanlag begäfvade flickor, icke såsom "understöd för privatskolorna".

Ju mera direkt ett understöd kan gifvas desto kraftigare blifver det och desto mindre blir faran för dess missbruk. Att understödja privatskolorna, för att dessa i sin ordning måtte understödja fattiga skolbarn, blir att "gå öfver ån efter vatten". Ett sådant understöd af enskildta företag skulle dessutom väcka ond blod och i folkets ögon, helt naturligt, synas såsom ett onödigt slöseri, hvaraf föga eller ingen fördel skulle tillskyndas de obemedlade klasserna.

Om dertill, såsom statsutskottet säges vilja föreslå, de skolor hvilka erhöle understödet skulle förpligtas att icke taga högre skolafgift än 50 rdr, skulle denna åtgärd nedtvinga skolorna till blott 3-klassiga, eller just det slags läroanstalter, som alla, riksdagen, tidningspressen och allmänheten, nästan med en mun förklarar vara, icke blott onödiga utan rent af *skadliga*. Det är nemligen otänkbart att, med det föreslagna understödet af 3,000 rdr för hvarje skola och en elevafgift af blott 50 rdr, bekosta andra skolor än sådana, som kunna åtnöjas med de billigaste lärare i några få undervisningsämnen. Gagnlösheten häraf synes nu vara allmänt erkänd, och dock återkommer man ständigt till de olyckliga 3-klassiga läroverken. Det är som såge man en af dessa trollgubbar, hvilka, hur man än vänder dem, dock alltid sluta med att stå på hufvudet. Att förhjelpa frågan på fast fot bör dock vara allas lifligaste önskan. För vår del finna vi intet bättre medel dertill, än att riksdagen ville, med afslag å Kongl. Maj:ts proposition, anslå till *underlättande af en grundlig qvinno-uppfostran inom de obemedlade klasserna ett belopp af 50,000 rdr för år, hvaraf de respektive landstingen skulle ega att utfå, hvart och ett, en summa, motsvarande den de sjelfva skulle vilja anslå till ändamålet; börande det sålunda af staten och landstinget sammanskjutna beloppet användas till betalning af full årsafgift i godkända privatskolor för obemedlade och med goda studieanlag begåfvade flickor ur välfrejdade hem, företrädesvis bland de arbetande klasserna.*

Genom en af landstinget tillsatt nämnd, af erfarna och för upplysningen nitälskande *qvinno* och män, hvilken nämnd kunde inom hvarje kommun utvälja sig rådgifvare, borde valet af frieleverna och de skolor der dessa skulle åtnjuta undervisning, säkerligen kunna ske med både förstånd och samvetsgrannhet.

De skolor, som anmält sig vilja mottaga dylika elever, borde förbindas att fullfölja deras undervisning till en viss tid, men deremot betinga sig rätt att efter 1 eller $\frac{1}{2}$ års pröfning afsäga sig sådana lärjungar, som visat sig ej ega mottaglighet för en högre elementarundervisning. *Målet* för den erhållna friundervisningen skulle vara bestämdt fastställdt och innefatta kunskaper tillräckliga såväl för att fortgå på studiebanan, som för att mottaga befattningar i det praktiska lifvet.

Så torde man kunna antaga å ena sidan *inträdesfordringarne vid kongl. seminariet för bildande af lärarinnor*, å den andra *telegrafistexamen* såsom det lämpligaste målet för den fria ele-

mentarundervisningen. Härmed vore äfven kontrollen gifven, hvarjemte *inspektriser* torde böra utses att öfvervaka elevernas framsteg. I betalningen för eleverna borde inberäknas kostnaden för nödiga läroböcker. Troligen borde äfven de skolor, som åtaga sig ansvaret för dylika elever, tillerkännas åtskilliga fördelar för sina lärare m. m.

Frågar man sig hvilka fördelarne skulle blifva af ett dylikt friskolesystem blir svaret:

Med en jämförelsevis ringa uppoffring, utan alla konstlade, af statens maktbud framkallade lärdomsapparater, samt utan fara för det vanliga friskolesystemets missbruk och ett deraf följande lärdt proletariat, skulle till en början ett antal af minst 500 med studieanlag begåfvade flickor ur våra fattigare klasser, i all tysthet och med tillgodonjutandet af den mera personliga och individuella riktning, som privatskolan skänker, kunna erhålla en god och grundlig undervisning, som ej blott öppnade för dem tillträde till hedrande och inkomstgifvande yrken, utan äfven gäfvade dem en bildning, som skulle sätta dem i stånd att en gång inom egna hem, såsom hustrur och mödrar, utöfva ett verksamt och förädlande inflytande.

Antager man undervisningstiden för hvarje friskolebarn till 8 år, skulle sålunda, inom en tid af 50 år, 3,000 af de fattigare klassernas döttrar hafva, genom kommunens och statens samfälda bemödanden, blifvit burna fram till upplysning, sjelfförsörjning och en för fäderneslandet gagnande verksamhet.

En i sanning icke ringa vinst!

23. Barnlitteratur.

Nordisk Illustrerad Barntidning. 2 Rdr. Så mycket man kan döma af de utkomna numren, synes denna tidskrift bjuda på ett omväxlande och väl valdt innehåll. Man skulle dock kunna önska, att illustrationerna vore bättre. Till den nätta sagan, "Mormors ögon", fins en bild som ingalunda återger det skildrade. Priset är visserligen billigt, men det är bättre att gifva några få goda illustrationer, än många samtagna. Flere berättelser äro mycket roliga, såsom "Pojken och Björnen", "Lisens Söndag" m. fl. Några naturvetenskapliga uppsatser för mera försigkomna barn meddelas af den från *Tidskrift för Hemmet* välbekanta signaturen *Sigyn*. Man kan ej annat än lyckönska barntidningen till uppsatser sådana som "Något om Glacierer". *Sigyns* stil är rask och anslående, full af värme och lif. Både med afseende på form och innehåll är denna uppsats en liten perla.

Flera barn, hvilka blifvit tillfrågade som smakdomare, ha gifvit denna tidskrift företrädet framför andra här utkommande, och detta omdöme är visserligen icke oriktigt.

Smugglarens dotter af Emily Nonnen är en liten berättelse af spännande innehåll, der handlingen föres raskt framåt. Huruvida denna handling i och för sig är sannolik, blir en annan fråga — dock, hvad kan ibland synas underligare än sjelfva verkligheten. Händelserna gruppera sig kring en ung flicka, Elsa, som på det underbaraste sätt förlorar och återfinner sin moder, samt i största nöd och bekymmer ständigt finner goda människor i sin väg, färdiga att upptaga och skydda henne. Allt går förunderligen väl och den usle smugglarens dotter befinnes till slut vara . . . grefvinna.

Såsom ett missgrepp i berättelsen förefaller giftermålet mellan den återfunna modren och Elsas beskyddare. Boken är läsvärd och af godt, sedligt innehåll.

Skrifter för Hemmet. "Huru man kan hjälpa sitt barn?" innehåller många förträffliga anvisningar och råd till föräldrar och uppfostran, förestafvade af den vidsträcktaste erfarenhet och det varmaste trosnit. Stilen är dock på sina ställen så rå, att den för bildade läsare är nästan onjutbar, så vida man ej allvarligt föresätter sig att mest se till författarens goda afsigter. Författaren afhandlar utförligt och på det mest detaljerade sätt den viktiga frågan: huru man skall aga sitt barn, och hans lefnadsvishet sammanfattas i de 3 buden:

"1. Begynn tidigt att bruka käpp eller ris."

"2. Straffa med båda så sällan som möjligt."

"3. När du straffar, gör det så, att barnet också känner det."

Vidare ingår författaren i en längre undersökning om:

"Hvem som skall slå barnet? och fränkänner *modren* helt och hållet denna företrädesrätt, hvilken uteslutande bör tillhöra *fadren*. Författaren stöder sig härvid dels på Bibelns utsago, dels på grund af det skäl, att *modren* ej kan slå så hårdt, att det käns.

Ett annat viktigt spörsmål framkastar och besvarar förf. "Hvar man skall slå?" Svar: "Skaparen har på hvarje frisk barnakropp utvisat en mjuk plats, som tycks vara *prädestinerad* för riset och i sig förenar alla fordringar på ett godt exekutionsobjekt."

En tredje förfrågan är: "Hvarmed skall man slå?" "Icke med handen; om jag icke just här måste medgifva ett undantag, ty med helt små barn anser jag det naturligt, att man lyfter upp den lätta kolten och låter de fem fingrarna vara risqvistarne. . . Jag skulle i afseende på straffinstrumenter föreslå följande grader: hand, ris, käpp."

Det anförda må vara nog som stilprof. Tankarne äro sunda, intet pjunk, snarare för mycken handlingskraft; i alla fall — kan man bortse från det osminkade i framställningssättet, innehåller det lilla häftet mycket behjertansvärdt.

